

บทที่ 1

ความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์กับวรรณกรรม

การนำจิตวิทยามาใช้วิเคราะห์วรรณกรรม ก็คือ การพยายามวิเคราะห์ความจริงเกี่ยวกับจิตใจ และพฤติกรรมของมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ โดยใช้ตัวละครในวรรณกรรมเป็นตัวแทนของมนุษย์ ซึ่งนับเป็นการมองตัวละครในฐานะมนุษย์อย่างมีชีวิตจิตใจ ที่ตกอยู่ใต้สภาพแวดล้อมอันเป็นสิ่งเร้าให้เกิดพฤติกรรมตอบสนองอารมณ์และความคิดขึ้นและเนื่องจากวรรณกรรมที่ดีจะต้องสะท้อนสภาพจิตใจของตัวละครออกมาได้อย่างสมจริง การวิเคราะห์วรรณกรรมด้วยทฤษฎีจิตวิทยาจึงเป็นการตีความวรรณกรรมอย่างมีเหตุมีผลสมจริง¹

จิตวิทยาเป็นศาสตร์เชิงวิทยาศาสตร์สาขาพฤติกรรมศาสตร์ กฎเกณฑ์ทางทฤษฎีจิตวิทยา บุคลิกภาพได้มาจากการศึกษาวิจัยโดยกระบวนการเชิงวิทยาศาสตร์ ในขณะที่วรรณกรรมเป็นศาสตร์ทางศิลปะที่มุ่งให้ผู้อ่านได้สัมผัสชีวิตจิตใจของตัวละครในเรื่อง ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของคนที่ได้พบเห็นในชีวิตจริงด้วยภาษาศิลปะ จึงอาจสรุปได้ว่าศาสตร์ทั้งสอง แม้จะมีกระบวนการศึกษาต่างกัน แต่ก็มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน กล่าวคือ การศึกษาวรรณกรรมด้วยจิตวิทยาเป็นการศึกษาคนในวรรณกรรม เพื่อทำความเข้าใจกับคนในชีวิตจริง มิใช่เฉพาะตัวผู้เขียนเท่านั้นแต่ยังหมายรวมไปถึงตัวผู้อ่านและบุคคลอื่นๆในสังคมด้วย²

การวิเคราะห์วรรณกรรมด้วยจิตวิทยานั้น จะต้องสร้างข้อจำกัดในการวิเคราะห์ลักษณะนิสัยของตัวละครให้มีความคล้ายคลึงกับการวิเคราะห์ลักษณะนิสัยของคน หรือผู้ป่วยทางจิต เนื่องจากตัวละครในงานวรรณกรรม คือตัวแทนของชีวิต และสามารถจะเข้าใจได้ เมื่อเรายอมรับว่า เขามีตัวตนจริงเท่านั้น และจากการวิเคราะห์ด้วยวิธีดังกล่าวจะนำเราไปค้นพบแรงผลักดันของจิตได้สำนึก

¹ ศรีเวื่อน แก้วกังวาล, อ่านคนอ่านวรรณกรรม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ : 2529) หน้า 20.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 137.

(Unconscious motivations) ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักเพราะจะนำไปสู่การค้นพบแรงกระตุ้นในการกระทำต่างๆของตัวละคร

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (Freudian Psychoanalysis Theory)

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) นักจิตวิทยาชาวเวียนนาได้ตีพิมพ์หนังสือเรื่อง The Interpretation of Dreams ขึ้นในปี 1900 โดยเน้นการศึกษาจิตใต้สำนึก หรือความคิดภายใน ซึ่งทำให้ นักวิจารณ์วรรณกรรมมองเห็นว่า ผู้เขียนมีความสัมพันธ์กับงานเขียนที่เขาสร้างขึ้น โดยนำทฤษฎีจิตวิเคราะห์มาตีความสัญลักษณ์ และการกระทำของตัวละครไปพร้อมกับศึกษาชีวประวัติของตัวผู้เขียนเองด้วย ทว่าในบทนี้จะกล่าวถึงการนำทฤษฎีจิตวิเคราะห์มาวิเคราะห์วรรณกรรมเพื่อศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมของตัวละครต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจกับธรรมชาติของมนุษย์ และแรงผลักดันของตัวละครอันจะนำไปสู่การศึกษาตัวผู้เขียนเองในบทต่อไป

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ศึกษาวิเคราะห์นวนิยายของคอนราดมี 5 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีโครงสร้างของจิต ทฤษฎีโครงสร้างบุคลิกภาพ ทฤษฎีสัญชาตญาณ/ทฤษฎีนาชิสซึม และทฤษฎีความกังวลของจิต

1. โครงสร้างของจิต

ฟรอยด์ได้กล่าวถึงโครงสร้างของจิตใจเป็นครั้งแรกในหนังสือเรื่อง The Interpretation of Dreams ว่าโครงสร้างของจิตใจประกอบขึ้นด้วยส่วนประกอบของจิตหลายส่วน คือ ระบบการรับรู้ความรู้สึก จากนั้นก็ส่งแรงกระตุ้นไปยังส่วนที่ทำหน้าที่ตอบสนองโดยอาศัยความทรงจำ ซึ่งทำงานเป็นระบบที่ต่อเนื่องกันเป็นการกล่าวถึงความฝันสาเหตุที่ฝันและการตีความความฝัน ต่อมาเขาก็ตั้งทฤษฎีขึ้นใหม่ในปี 1915 โดยแบ่งโครงสร้างทางจิตใจเป็นสามระบบที่มีความสัมพันธ์กันคือ

ระบบจิตใต้สำนึก (Unconscious System) เป็นชั้นตอนของจิตใจที่ไม่รู้สึกตัวเลย เนื่องจากมีแรงบังคับให้เก็บกดไว้ในจิตไร้สำนึก

ระบบจิตก่อนสำนึก (Preconscious System) เป็นขั้นตอนของจิตที่สามารถรู้สึกตัวได้เมื่อใช้ความพยายาม หรือความสนใจ

ระบบจิตสำนึก (Conscious System) เป็นขั้นตอนที่จิตรู้สึกตัวเต็มที่

ฟรอยด์เปรียบเทียบจิตใจของมนุษย์ว่าเหมือนกับภูเขาน้ำแข็งในมหาสมุทร ส่วนที่เป็นจิตไร้สำนึก คือ ส่วนของภูเขาที่จมอยู่ใต้น้ำ มีความใหญ่โตมากและมองไม่เห็น ส่วนจิตสำนึก คือ ส่วนของภูเขาที่โผล่พ้นน้ำ ซึ่งมีเพียงเล็กน้อยภาวะจิตไร้สำนึกนั้นเป็นส่วนที่ทำให้คนมีพฤติกรรมที่ไร้เหตุผล และผิดปกติได้ในบางครั้ง เช่น ความรู้สึกซึมเศร้า, ความกลัวอันตราย และ ความวิปริต เป็นต้น³

2. โครงสร้างบุคลิกภาพ

ฟรอยด์เขียนทฤษฎีโครงสร้างของบุคลิกภาพขึ้นในปี 1923 โดยให้ชื่อว่า Structural Hypothesis of The Theory โดยแบ่งโครงสร้างของจิตใจออกเป็นสามส่วนเรียกว่า Id, Ego และ Superego⁴

2.1 Id หรือ ความต้องการพื้นฐาน

Id หมายถึงแรงผลักดันของจิตใจ (Drive) ที่ติดตัวมาแต่กำเนิดเป็นแรงผลักดันของจิตใจให้กระทำการต่าง ๆ เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับตนเอง ความต้องการตามสัญชาตญาณนี้เองที่มีส่วนทำให้มนุษย์สร้างจินตภาพ เพื่อลดความเจ็บปวด หรือความเครียดที่เกิดจากความตึงเครียดนั้นลง ซึ่งเป็นกระบวนการเบื้องต้น (Primary Process) เพื่อนำไปสู่ความสมปรารถนา (Wish Fulfillment) การฝันหรือการรื้อฟื้นความทรงจำ (Dream and recollection) จึงเป็นการตอบสนอง

3 ปราโมทย์, เขาวศิศิลป์. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ฟรอยด์ (กรุงเทพฯ : สหประชาพานิชย์, 2526) หน้า 21.

4 เรื่องเดียวกัน. หน้า 21.

ของความต้อการพื้นฐาน ซึ่งการเขียนวรรณกรรมก็จัดอยู่ในกระบวนการนี้ด้วย โดยเฉพาะวรรณกรรมโรแมนติกที่ใช้จินตนาการ ความฝันและการระลึกถึงความทรงจำในอดีตดังที่ฟรอยด์เขียนไว้ในบทความ 'Creative Writers and Day Dreaming'ว่า

... The motive force of fantasies are unsatisfied wish, and every single fantasy is the fulfillment of a wish, a corrective of unsatisfying reality. ... Mental work is linked to some current impression, some provoking occasion in the present which has been able to arouse one of the subject's major wishes. From there harks back to a memory of an earlier experience in which this wish was fulfilled; and it now creates a situation relating to the future which represents a fulfillment to the wish.⁵

ซึ่งหมายความว่า แรงผลักดันของการสร้างโลกแห่งความฝันในงานเขียนนั้น คือ ความไม่สมปรารถนา และโลกแห่งความฝันก็คือการทำให้ความปรารถนานั้นสมบูรณ์ เป็นการแก้ไขโลกแห่งความจริงที่เขาไม่พอใจ นอกจากนั้นฟรอยด์ยังอธิบายเพิ่มเติมว่าการทำงานของจิตใจมีส่วนสัมพันธ์กับความประทับใจหรือเหตุการณ์ปัจจุบัน ซึ่งสร้างความปรารถนาหลักของผู้เขียนเอง ผู้เขียนจะกลับไปสู่ความทรงจำในอดีต ซึ่งความปรารถนาดังกล่าวเคยทำให้เขาสมหวัง และทำให้เขาเริ่มสร้างโลกแห่งความฝัน โดยให้เหตุการณ์โยงไปถึงความสมหวังที่เกิดขึ้นในอนาคต

นอกจากนั้นกระบวนการตอบสนองของความต้อการของ Id ยังเป็นการตอบสนองของความต้อการตามสัญชาตญาณโดยไม่คำนึงถึงหลักศีลธรรม เพื่อลดความเครียดอันจะนำไปสู่ความเพลิดเพลิดและความพึงพอใจ ฟรอยด์สรุปว่า E เป็นโลกภายในของบุคคลซึ่งมีมาก่อนที่จะได้รับจาก

⁵ Sigmund Freud, 'Creative Writer and Day- Dreaming' in Critical Theory Since Plato edited by Adams, Hazard (New York : Harcourt Brace Javanovitch , INC. ,1971) p 750 -751

จากประสบการณ์ภายนอก ซึ่งเป็นต้นเหตุของการกระทำแปลก ๆ ของบุคคล เช่น การแสดงความก้าวร้าว หรือการทำผิดกฎหมายต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความต้องการของตนเอง⁶ ซึ่งมักปรากฏในวรรณกรรมช่วงแรก ๆ ของคอนราต เช่น การกระทำของ แล็กเกตต์ (Leggatte) ใน The Secret Sharer ที่ฆ่าคนเพื่อตอบสนองความโลภของตนเองและการกระทำของเวอร์ล็อกค (Verloc) ใน The Secret Agent ที่ลอบวางระเบิดในสวนสาธารณะเพื่อแสดงความไม่พอใจ และต่อต้านรัฐบาลที่ตนไม่ต้องการ เป็นต้น

2.2 Ego หรือ ส่วนที่ได้รับการอบรมทางสังคม

Ego คือ ส่วนที่ปรับความต้องการของ Id ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมภายนอกเมื่อมนุษย์เริ่มมีการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ Ego จะถูกควบคุมด้วยหลักแห่งความเป็นจริงเป็นส่วนที่ใช้บังคับความต้องการตามสัญชาตญาณไว้ โดยการเลื่อนเวลาที่จะตอบสนองความต้องการออกไป จนกว่าจะสามารถค้นพบสิ่งที่ต้องการในระยะเวลาที่สมควรและเป็นไปได้โดยถูกต้องเสียก่อน

Ego เป็นพลังแห่งการรับรู้การทำความเข้าใจ และการใช้เหตุผลเพื่อแสวงหาวิธีการสนองตอบความต้องการพื้นฐาน และเพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย เป็นกระบวนการแก้ปัญหา หรือการใช้ความคิดไตร่ตรอง ซึ่งเป็นส่วนที่ช่วยให้คนสามารถปรับตัวเข้ากับสังคม โดย Ego จะเป็นตัวควบคุมความต้องการพื้นฐานและการทำตามหลักศีลธรรมจรรยาตามอุดมคติ (Superego) ไว้ หาก Ego ไม่สามารถควบคุมทั้งคู่ไว้ได้ บุคคลนั้นซึ่งสิ่งที่ต้องการ คือ อำนาจ สังคมได้⁷ เช่น อัลมาเยอร์ (Almayer) ในนวนิยายเรื่อง Almayer's Folly เป็นต้น

⁶ ชลธิรา สัตยาวัดมณา, 'การนำวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณคดีไทย,' (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525) หน้า 17.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

นอกจากนั้น Ego ยังสามารถสร้างความฝันประเภทฟุ้งซ่านและฝันกลางวันที่สร้างตามความพึงพอใจโดยไม่คำนึงถึงหลักแห่งความเป็นจริงได้อีกด้วย โดยผู้ฝันยังสามารถแยกความแตกต่างระหว่างความฝันกับความเป็นจริง โดยตัวเขาจะรู้สึกตัวตลอดเวลาว่าเป็นความฝัน และจินตนาการต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นเพื่อลดความเครียดอันเกิดจากความต้องการเป็นครั้งคราวเท่านั้น แต่ในขณะที่เดียวกัน Ego ก็ยังเป็นส่วนที่ทำให้คนเกิดการรับรู้และยอมรับความจริง (Sense of Reality) ด้วยหลังจากได้รับประสบการณ์จากภายนอก

หลักแห่งความเป็นจริงจะถูก Ego ควบคุม เพื่อให้บุคคลสามารถเลื่อนเวลาการตอบสนองของความต้องการจนกว่าจะถึงเวลาอันสมควร เพื่อประสานความต้องการพื้นฐานให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมภายนอก การทำงานของ Ego ในระดับนี้เปรียบเสมือนคนที่อยู่ในเมืองที่เจริญแล้ว ทุกคนต่างก็รักษามลประโยชน์ของตนและประโยชน์ของส่วนรวม บางครั้งเมื่อประโยชน์ส่วนตัวขัดกับประโยชน์ส่วนรวม เราก็จะต้องเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม และจะได้อยู่ด้วยกันได้อย่างราบรื่น⁸ เช่น การกระทำของนอสโตรโม (Nostromo) ที่ยอมสละความต้องการใช้ชีวิตสันโดษเพื่อช่วยเหลือสังคมต่อต้านนักการเมืองที่กดขี่ประชาชน

2.3 Superego หรือ ส่วนที่ได้รับการอบรมจากกฎทางศีลธรรม

Superego คือส่วนที่ได้รับการเรียนรู้ศีลธรรมจรรยาที่สังคมเป็นผู้กำหนดไว้ เป็นกฎทางศีลธรรมของมนุษย์ที่พัฒนามาจาก Ego โดยเกิดจากการเลียนแบบและรับมาตรฐานความดี-ชั่ว บุญ-บาป จากผู้ให้กำเนิดหรือผู้อบรมเลี้ยงดู Superego จะควบคุมให้มนุษย์ตอบสนองความต้องการ หรือเก็บกตความดีตามคำสั่งสอนทางศีลธรรมที่ได้รับการอบรมมา

การแสวงหาความพอใจ และการหลีกเลี่ยงความเจ็บปวด ประกอบกับได้รับการอบรมจากผู้ให้กำเนิดทำให้ Superego สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระบบคือ ego-ideal หรืออุดมคติ ซึ่งเป็น

⁸ ปราโมทย์ เชาวศิลป์, ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ฟรอยด์ (กรุงเทพฯ สหประชาพานิชย์, 2526) หน้า 35.

ลักษณะความคิดของเด็กเกี่ยวกับสิ่งที่ปลุกฝังมาในเรื่องพฤติกรรม ความคิดที่ต้องเป็นไปตามหลักศีลธรรมจรรยาอันดีงาม และ มโนธรรม (Conscious) ซึ่งเป็นลักษณะความคิดของเด็กเกี่ยวกับสิ่งที่ได้รับการอบรมว่าเป็นสิ่งที่ผิดหลักศีลธรรม เมื่อกระทำแล้วจะต้องถูกลงโทษ⁹ มโนธรรมของบุคคลจะมีหน้าที่ยอมรับหรือปฏิเสธการกระทำและความปรารถนาว่าถูกต้องตามหลักศีลธรรมหรือไม่ คอยสอดส่องความประพฤติของตัวเองเพื่อบังคับให้เราทำการแก้ไข หรือ ลงโทษตนเอง เมื่อกระทำความคิดและทำให้เราภาคภูมิใจเมื่อได้ทำสิ่งที่ดีงามต่างๆ เช่นที่เกิดขึ้นกับ ลอร์ดจิม (Lord Jim) เมื่อเขารู้ตัวว่ามีส่วนทำให้ลูกชายของหัวหน้าหมู่บ้านตาย เขาก็ตัดสินใจลงโทษตนเองด้วยการยอมให้หัวหน้าหมู่บ้านประหารชีวิตเขา เพราะสำนึกถึงความผิด

ฟรอยด์สรุปการวิเคราะห์บุคลิกภาพของบุคคลว่า Id เป็นผลสืบเนื่องมาแต่กำเนิดทางพันธุกรรม โดยมี Ego เป็นส่วนตอบสนองการกระทำของบุคคลตามความเป็นจริงอย่างมีวิจารณ์ญาณ และ Superego เป็นผลที่คนได้รับจากสังคม ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีพฤติกรรมและความคิดคล้ายตามสิ่งที่สังคมเห็นว่าถูกต้องสมควร ทั้ง 3 ส่วนจะมีหน้าที่ทำงานประสานกลมกลืนกัน เพื่อให้บุคคลมีปฏิกิริยาต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม พฤติกรรมการตอบสนองความต้องการพื้นฐานก็จะเป็นปกติ แต่ถ้าทั้ง Ego และ Superego ไม่สามารถควบคุมจิตของบุคคลได้ Id ก็จะทำหน้าที่โดยมีผลทำให้บุคคลเกิดพฤติกรรมแปลก ๆ และกระทำสิ่งต่าง ๆ ตามแรงกระตุ้นภายใน (Urging Forces) ของตนทันที โดยคำนึงถึงแต่ความพอใจและประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก¹⁰

⁹ ชลธิรา สัตยาวัฒนา, การนำวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณกรรมไทย, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525) หน้า 19.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

3. สัญชาตญาณ (Instinct)

ฟรอยด์ให้ความหมายของสัญชาตญาณว่าเป็นสิ่งที่มีติดตัวบุคคลมาแต่กำเนิด และเป็นแรงผลักดันให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งกระทำเพื่อตอบสนองของความต้องการที่จำเป็นของร่างกาย โดยสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

3.1 สัญชาตญาณมุ่งเป็น (Life Instinct) สัญชาตญาณมุ่งเป็น คือ สัญชาตญาณเพื่อเอาชีวิตรอด และดำรงพันธุ์ เป็นพลังชีวิต (Libido) ที่มุ่งที่จะสร้างความพึงพอใจให้กับชีวิตไม่เฉพาะกับสัญชาตญาณทางเพศเท่านั้นแต่หมายรวมถึงความพึงใจที่บุคคลได้รับจากกิจกรรมต่างๆด้วย

3.2 สัญชาตญาณมุ่งตาย (Death Instinct) สัญชาตญาณมุ่งตายเป็น สัญชาตญาณที่ทำให้บุคคลนั้นเป้าหมายของชีวิตไปที่ความตาย ซึ่งฟรอยด์อธิบายว่าสัญชาตญาณนี้มีติดตัวบุคคลมา เพราะบุคคลถูกสร้างขึ้นโดยกำหนดให้มีวัฏจักรเกิดและตาย

สัญชาตญาณทั้งคู่จะต่อสู้กันตลอดเวลาเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ต่อไป โดยสัญชาตญาณมุ่งเป็นจะชนะก่อน และสัญชาตญาณมุ่งตายจะชนะทีหลัง ซึ่งมีผลทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว เพราะบุคคลมักจะพยายามเบี่ยงเบนสัญชาตญาณมุ่งตายให้พ้นจากตัวเอง ตามความต้องการของสัญชาตญาณมุ่งเป็น โดยหันไปกระทำ หรือทำลายล้างชีวิตของผู้อื่น เพื่อให้ตนเองอยู่รอด แต่ทว่าบางครั้งมนุษย์ก็ต้องการทำลายล้างความเป็นตัวตนของตนเองและหันเหไปสู่ความตายได้เช่นกัน เมื่อหาทางออกที่ดีกว่าไม่พบ ¹¹ ซึ่งตัวละครหลายตัวในวรรณกรรมของคอนราดมักเลือกเอาความตายตามสัญชาตญาณมุ่งตาย เมื่อเขาไม่สามารถไปสู่จุดมุ่งหมายในชีวิตหลังจากต่อสู้ดิ้นรนจนสุดความสามารถ โดยไม่สนใจว่าสิ่งที่ทำจะผิดหรือไม่ หรือเมื่อพบกับความสูญเสียที่ไม่อาจยอมรับได้ เช่น เอิร์สท์ ใน Victory แต่คอนราดก็ยังเสนอแง่คิดว่ามนุษย์สามารถเข้าใจจิตใจสำนึกของตนเอง เข้าใจธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ได้แล้ว เขาก็จะสามารถหาทางออกในชีวิต และ

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20 - 21.

ดำเนินชีวิตต่อไปตามสัญชาตญาณมุ่งเป็นเช่น กับต้นใน The Secret Sharer และกับต้นใน The Shadow Line

4. นาซิซิสม์ (Narcissism)

นาซิซิสม์ คือ ตัณหาของตัวเอง ซึ่งของ ลาปลองซ์ (Jean Laplanche)¹² เขียนไว้ในหนังสือ Life and Death in Psychoanalysis ว่า ฟรอยด์อธิบายว่าเป็น 'a love of the self'¹³ หมายถึง ความรักในตัวตนของตนเอง โดยมีต้นกำเนิดของคำมาจากตำนานกรีกเรื่องนาซิซัส (Narcissus) ผู้หลงรักรูปร่างของตนเองจนไม่สามารถทำสิ่งอื่นได้นอกจากเฝ้ามองเงาของตนเองจนตาย เพราะความไม่สมปรารถนาในความรักกับเงาของตนเอง

ฟรอยด์เชื่อว่ามนุษย์มักไม่ต้องการเปลี่ยนความเชื่อดั้งเดิมของตนเองง่ายๆ เมื่อมีผู้ค้นพบสิ่งใหม่ที่ไม่ตรงกับความเชื่อดั้งเดิม เพราะการเปลี่ยนแปลงความเชื่อที่เป็นแบบฉบับมานานหลายชั่วอายุคน เป็นสาเหตุให้เกิดความวิตกกังวล และความไม่สบายใจต่าง ๆ ซึ่งจะไปกระทบกับความเป็นนาซิซิสม์ของคนเรา เนื่องจากนาซิซิสม์เกิดจากจิตใจของมนุษย์ส่งผ่านทาง Ego ที่มนุษย์ได้รับการอบรมจากผู้เลี้ยงดูตั้งแต่เกิด และฝังลึกอยู่ในจิตใจจนเห็นว่า สิ่งที่เชื่อและรับรู้เป็นครั้งแรก นั้นถูกต้อง นอกจากนั้นยังไปกระทบกับความรู้สึกและความปรารถนาในวัยเด็ก ที่ฝังแน่นอยู่ในความทรงจำจนกลายเป็นจุดมุ่งหมายในชีวิต ซึ่งทำให้เกิดความท้อแท้ สิ้นหวัง ช่วยตนเองไม่ได้¹⁴

¹² ของ ลาปลองซ์ เป็นนักจิตวิเคราะห์ที่ศึกษาทฤษฎีจิตวิทยาของฟรอยด์ ดังที่เขียนไว้ในหน้าปกในของหนังสือว่า 'Life and Death in Psychoanalysis is an exemplare reading of the writing of freud.'

¹³ Jean Laplanche, Life and Death in Psychoanalysis, (London : The John Hopkins University Press, 1976) p.67.

¹⁴ ปราโมทย์ ชาวศิลป์, ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ฟรอยด์ (กรุงเทพฯ สหประชาพานิชย์, 2526) หน้า 146.

เช่นที่เกิดกับตัวละครเจมส์ เวดด์ (James Wait) ใน The Nigger of the 'Narcissus' นอกจากจะเกิดความผิดหวังและไม่สมปรารถนาตามที่ตั้งเป้าหมายไว้แต่แรก และจำเป็นต้องเปลี่ยนความคิดเดิมแล้ว สาเหตุอีกประการของนาซิซิสต์คือการสูญเสียความรักดังที่จูเลีย คริสเตวา (Julia Kristeva)¹⁵ เขียนไว้ว่า

Melancholy is amorous passion's sombre lining. A sorrowful pleasure; a lugubrious intoxication constitute as much the banal background from which our ideals or euphoria break away as that fleeting lucidous which our fractures the hypothesis entwining two people together. Conscious of being destined to lose our loves, we are perhaps even more bereaved by notical in our lover the Shadow of a loved object, formely lost. Depression is the hidden face of Narcissus: that countance which although it is to carry him into death-remains unpercieved by him during his marvelling self-contemplation in a mirage¹⁶

กล่าวคือ ความเศร้าซึมเป็นอาการที่มีโทษต่อภาวะจิตใจ ความกดดัน และความโศกเศร้าก่อตัวขึ้นมาพอ ๆ กับจำนวนครั้งที่เราผิดหวัง หรือ การที่อุดมคติแตกสลายซ้ำ ๆ ซาก ๆ ในอดีตที่ผ่านมา จิตสำนึกของการตระหนักถึงการสูญเสียคนรัก หรือ แม้แต่เงาของสิ่งที่เป็นตัวแทนของคนรักไป ความห่อเหี่ยวในใจคือ ลักษณะของนาซิซิสต์ ซึ่งมันอาจนำเราไปสู่ความตายได้ในที่สุดเช่นเฮริสท์ท ในเรื่อง Victory ที่ตัดสินใจฆ่าตัวตายเมื่อรู้ว่าหญิงที่เขารักยอมตายเพื่อเขาโดยเขากลับเข้าใจผิด และระแวงเธอ

¹⁵ จูเลีย คริสเตวาเป็นนักจิตวิเคราะห์ที่ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับความเศร้าซึมจากบทความของฟรอยด์เรื่อง 'Mourning and Melancholy'

¹⁶ Julia Kristeva, 'on the Melancholie Imagination ' in Discourse in Psychoanalysis and Literature, edited by Scloimith Kenan and Rimmon (London : Methuen, 1987) p. 104.

พรอยด์แบ่งต้นกำเนิดของนาซิซึมเป็น 2 ประเภทคือ แรงผลักดันทางเพศและแรงผลักดันที่ก้าวร้าว (Aggressive Drive) ซึ่งผู้ที่มีอาการนี้จะมีความสนใจเฉพาะตัวเองเท่านั้น โดยเขาจะไม่ทำ ความเข้าใจคนอื่น แต่รอให้คนอื่นปรับตัวเข้าหาตน หรือแสวงหาผู้ที่เหมือนตนเท่านั้น โดยไม่รับรู้ว่า มันเป็นไปได้และไม่สนใจกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น จนในที่สุดก็ต้องเสียบเหงา และท้อแท้ไปเองในที่สุด ความตายอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากนาซิซึมนั้นเกิดจากสัญชาตญาณมุ่งตายที่มีอยู่ในตัวเราทุกคนนั่นเอง

5. จิตกังวล (Anxiety) 17

จิตกังวล หมายถึง ประสบการณ์ทางอารมณ์ที่ปวดร้าว ซึ่งทำให้เกิดการตื่นตัวของต่อมต่าง ๆ ภายในตัวบุคคล อันเกิดจากความรู้สึกเกรงกลัวอันตรายในบางสิ่งบางอย่างเพราะ ความปรารถนาไม่ได้รับการตอบสนองให้สำเร็จลุล่วงไป

✓ พรอยด์แบ่งลักษณะของจิตกังวลออกเป็น 3 ประเภทคือ

5.1 จิตกังวลจากสภาพแวดล้อม (Reality Anxiety) เป็นความกังวลที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่สามารถสัมผัสได้จริง ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของจิตกังวลอีก 2 ประเภทต่อไป ซึ่งจิตกังวลประเภทนี้จะถูกเร้าจากสภาพสังคม เช่น กลัวไฟ กลัวตาย เช่นที่เกิดกับลอร์ด จิม ในนวนิยายเรื่อง Lord Jim เมื่อเขาตัดสินใจโดดหนีจากเรือ เมื่อเรือโดนพายุและเขาคิดว่าเรือจะจม

5.2 จิตกังวลจากภายในจิตใจ (Neurotic Anxiety) เป็นความกังวล หรือความกลัวที่เกิดจากสัญชาตญาณหรือ Id เนื่องจากคนประเภทนี้จะตกอยู่ใต้อำนาจของ Id และเกิดความกลัวว่า

17 ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 'การนำวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณกรรมไทย' (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525) หน้า 20 - 21.

ตนจะไม่สามารถควบคุมตนเองได้จนต้องกระทำเรื่องผิดพลาด ที่จะต้องถูกประณามและลงโทษ เช่น ที่เกิดขึ้นกับตัวละครกัปตันในนวนิยายเรื่อง The Shadow Line เมื่อเขากลัวว่าตนเองจะไม่มีความสามารถมากพอในการทำงานเพราะยังไม่มีประสบการณ์ในการควบคุมเรือ เขากลัวว่าความไร้ประสบการณ์จะทำให้เขาไม่สามารถควบคุมเรือ และลูกเรือได้เพราะขาดกำลังกายจนหมดกำลังใจจะต่อสู้ไปด้วยในที่สุด

5.3 จิตกังวลจากมโนธรรม (Moral Anxiety) เป็นความทรมานของจิตใจที่เกิดจากการลงโทษของมโนธรรม เนื่องจากสำนึกได้ว่าตนกระทำเรื่องผิดต่อหลักศีลธรรม ตามที่ Superego เรียนรู้มา เช่น ความรู้สึกของลอว์ดจิม ที่มีอยู่ตลอดเวลา หลังจากเขาตัดสินใจหนีจากเรือพัฒนา (Patna) โดยทิ้งลูกเรือทั้งหมดไว้โดยไม่ได้ช่วยเหลือ anything ที่เขาควรช่วยและเป็นหน้าที่ที่จะต้องช่วย จิตกังวลมีผลทำให้คนเกิดความเครียด เพราะความกลัวที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม จากสัญญาตมญาณ และจากมโนธรรมของตนเอง ดังที่ฟรอยด์กล่าวว่ามนุษย์เรานั้นไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาจากครองโลก เนื่องจากแม้แต่จิตใจของตนเองก็ไม่สามารถจะควบคุมไว้ได้ด้วยซ้ำ เพราะจิตใจของมนุษย์มักถูกลากให้แกว่งไปมาภายใต้อิทธิพลของจิตไร้สำนึก ความปรารถนา ความกลัว ความขัดแย้งภายในจิตใจ และจินตนาการ ซึ่งแม้แต่ตัวเองก็ไม่ทราบว่ามีอยู่¹⁸ นวนิยายเชิงจิตวิทยา เช่น นวนิยายของคอนราดจึงมุ่งเสนอแก่นเรื่องเกี่ยวกับการทำความเข้าใจตนเอง การค้นหาจิตไร้สำนึก เพื่อลดความขัดแย้งภายใน ด้วยความกลัวจากจิตกังวลต่าง ๆ และหาทางออกที่ดีแก่ชีวิต

ความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิเคราะห์กับวรรณกรรม

นักวิจารณ์สามารถใช้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ตีความวรรณกรรมได้โดยไม่ต้องใช้ความรู้เกี่ยวกับชีวประวัติของผู้เขียนเข้ามามีส่วนช่วย โดยมุ่งพิจารณาที่ลักษณะนิสัยของตัวละครต่าง ๆ ในวรรณกรรม โดยเขายอมรับว่าตัวละครมีฐานะเป็นบุคคลที่มีชีวิต มีจิตใจ และสามารถเข้าใจได้ และ

¹⁸ ปราโมทย์ เชาวศิลป์, ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ฟรอยด์ (กรุงเทพฯ : สหประชาพานิชย์, 2526) หน้า 146.

จากการวิเคราะห์ดังกล่าวจะนำไปสู่การค้นพบแรงผลักดันของจิตไร้สำนึก (Unconscious Motivation) ที่เป็นสาเหตุของการกระทำหรือพฤติกรรมต่างๆของบุคคล ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักในการวิเคราะห์วรรณกรรมด้วยทฤษฎีจิตวิเคราะห์¹⁹ เช่น การพิจารณาว่าตัวละครหลักหนีจากความเป็นจริงในสังคมที่ประสบในขณะนั้นไปเพราะอะไร ซึ่งลักษณะตัวละครดังกล่าวสามารถพบได้ในนวนิยายของคอนราด เช่น เรื่อง Lord Jim ที่ตัวละครเอกจอร์จิมหนีจากสังคมและตนเอง

ชลธิรา สัตยาคัทธนาเขียนไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง การนำวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณกรรมไทยว่า นอกจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์จะเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์วรรณกรรมได้เป็นอย่างดีแล้วยังช่วยให้นักเขียนสามารถเขียนวรรณกรรมในรูปแบบที่แตกต่างไปจากวรรณกรรมทั่ว ๆ ไปอีกด้วย เนื่องจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์คือคำอธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งบางครั้งก็ยังไม่รู้จักตนเองดีพอ เนื่องจากมักคิดเข้าข้างตนเองอยู่เสมอ การเรียนรู้จิตวิเคราะห์จึงเปรียบเสมือนการเล่นปริศนาต่อรูปจากชิ้นเล็ก ๆ จำนวนมากที่เป็นส่วนประกอบของรูปแบบใหม่ เรายีบชิ้นเล็ก ๆ แต่ละชิ้นมาประกอบเป็นรูปใหญ่ ซึ่งการสร้างภาพดังกล่าวนำไปสู่การเขียนนวนิยายแบบกระแสสำนึก (Stream of Consciousness) ที่เผยให้เห็นเรื่องที่ละเอียดละน้อย โดยไม่เรียงลำดับเวลา ผู้อ่านจะต้องติดตามเรื่องทั้งหมดจึงจะเข้าใจเนื้อหาของวรรณกรรม วิธีการบรรยายความรู้สึกนึกคิด และอารมณ์ของตัวละครตามแบบกระแสสำนึกยังทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของตัวละคร ความคิด อารมณ์ความรู้สึก บุคลิกลักษณะของตัวละครได้อย่างชัดเจน เนื่องจากตัวละครจะแสดงความเชื่อ ความต้องการ และความคิดออกมา²⁰ ซึ่งเป็นวิธีการเขียนที่โจเซฟ คอนราด (Joseph Conrad) นำมาใช้เขียนนวนิยายเพื่อเน้นให้เห็นกระบวนการทางความคิดและความรู้สึกของตัวละคร ซึ่งก็คือตัวแทนของคอนราดเอง

¹⁹ เรื่องเดียวกัน , หน้า 4 - 5.

²⁰ ชลธิรา สัตยาคัทธนา , ' การนำวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณกรรมไทย ' (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2525) หน้า 43.

การนำทฤษฎีจิตวิทยาวิเคราะห์ตัวเนื้อหารรณกรรม ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก็คือ เนื้อหานวนิยายของโจเซฟ คอนราด สามารถทำได้โดยนำมาใช้วิเคราะห์แก่นเรื่อง และปมปัญหาของ นวนิยาย เพื่อทำความเข้าใจในเนื้อเรื่อง และตัวละครได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

1. การนำทฤษฎีจิตวิเคราะห์มาวิเคราะห์แก่นเรื่อง

นวนิยายทั้ง 15 เรื่องของคอนราดจะปรากฏแก่นเรื่องสำคัญ 5 แก่นเรื่องใหญ่ ๆ คือ

1.1 . ความแปลกแยกของคนในสังคม

นวนิยายในช่วงเริ่มแรกของคอนราด คือ Almayer's Folly, An Outcast of the Island และ The Nigger of the 'Narcissus' เป็นนวนิยายที่ผู้เขียนเน้นให้เห็นแก่นเรื่องเกี่ยวกับความแปลกแยกของคนในสังคม

นวนิยายสองเรื่องแรก ผู้เขียนใช้ฉากของหมู่เกาะในแถบเอเชียแปซิฟิก โดยทั้งสองเรื่อง มีตัวละคร และเนื้อเรื่องเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน

ตัวละครอัลมาเยอร์ (Almayer) มีลักษณะนิสัยที่รักตนเองมากจนเรียกได้ว่าเป็นคนเอาแต่ใจตนเอง ลักษณะแปลกแยกของอัลมาเยอร์เริ่มตั้งแต่สมัยวัยเด็ก ซึ่งเป็นลักษณะภายนอก เขาเป็นคนผิวขาวชาวตะวันตกที่เดินทางไปแสวงโชคในหมู่บ้านของชาวเกาะ แต่กลับยอมแต่งงานลูกสาวของหัวหน้าหมู่บ้าน เพื่อหวังเป็นบันไดขั้นแรกในการก้าวไปสู่จุดหมาย คือการเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ผู้ปกครองเผ่า ทว่าการทำตัวเหินห่าง และนิสัยที่แตกต่างกลับทำให้เขาไม่ได้รับการยอมรับจากผู้ที่เขาคิดว่าด้อยกว่าทั้งด้านเทคโนโลยี และความรู้

นิสัยรักตนเองอย่างมากของเขา ทำให้เขาไม่เอาใจใส่สนใจภรรยา และมุ่งปลุกฝังลูกสาวนีนา (Nina) ให้มีจุดประสงค์เดียวกับเขา คือ การได้เป็นหัวหน้าหมู่บ้านเช่นกัน เขามักบอกลูกสาวว่าเขารักเธอ ทว่าการกระทำของเขากลับแสดงให้เห็นว่า ที่จริงแล้วเขาต้องการให้เธอเป็นตัวแทนของเขาเท่านั้น ครอบครัวจึงขาดความอบอุ่นที่แท้จริงและอยู่ร่วมกันเหมือนคนแปลกหน้า

จนกระทั่งนี่นาตัดสินใจหนีตามคนรักไป เขาจึงรู้ว่าตนเองล้มเหลว ความผิดหวังทำให้เขาเกิดความท้อแท้สิ้นหวังและไม่มีความสุขจนตรอมใจตายในที่สุด

ลักษณะของคนที่รักตนเองจนเกิดความเห็นแก่ตัวยังปรากฏชัดในตัวละครวิลเลมส์ (Willems) จากนวนิยายเรื่อง An Outcast of The Island อีกด้วย วิลเลมส์ยอมแต่งงานกับลูกสาวบุญธรรมชาวพื้นเมืองของลินการ์ด ซึ่งเป็นเจ้านาย เพื่อความก้าวหน้าในชีวิต ทว่าเมื่อเขาไม่สมหวัง ประกอบกับไม่ได้รักภรรยาเขาจึงระบายอารมณ์ด้วยการตบตีภรรยาไม่สนใจครอบครัว ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของความหายนะในชีวิต นอกจากนั้นเขายังคิดว่าตนเองอยู่เหนือกว่าคนอื่นในสังคม เพราะเป็นคนขาว แต่ในที่สุดความแตกต่างของสีผิวก็ได้ทำให้เขากลายเป็นคนแปลกหน้าของสังคมไปดังที่เขากล่าวว่า ' yes, I am white.' . . . he added, feeling as if he spoke about some other men, 'But I am the outcast of my people.' ²⁰ แต่เมื่อเขาตระหนักว่า เขาไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมเพราะสีผิว และการกระทำของเขาที่ลอบมีความสัมพันธ์กับไอซา (Aissa) ซึ่งมีความแปลกแยกทางสังคมเพราะเธอเป็นลูกครึ่งก็สายเกินไปแล้ว เขาต้องเดินทางหลบหนีออกจากสังคมของเขา เพราะสังคมไม่ต้อนรับเขาอีกต่อไป

ตัวละครทั้งสองแสดงให้เห็นว่าพวกเขามีความต้องการพื้นฐานเบื้องต้นอยู่ที่ความเป็นใหญ่ในสังคมและทรัพย์สินเงินทอง แรงผลักดันของจิตใจในส่วนที่มีติดตัวมาแต่กำเนิดทำให้พวกเขาพยายามกระทำการต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง จนทำให้เกิดลักษณะเห็นแก่ตัว ความหมกมุ่น และความถือดีในตนเอง ทำให้เขาเก็บตัว และยังเพิ่มแรงผลักดันที่สั่งจิตสำนึกให้ยอมทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ คือ อำนาจ

ตัวละครทั้งคู่ถูก Id ควบคุมจิตใจไว้ ซึ่งมีผลทำให้เขาพยายามตอบสนองความต้องการนั้น โดยไม่คำนึงถึงศีลธรรมและความสุขในชีวิตครอบครัว และถึงกับลืมนปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมเนื่องจาก Ego ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้คนควบคุมความต้องการพื้นฐานไว้ และกระทำการต่าง ๆ อย่างถูกศีลธรรมเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขนั้นถูก Id ควบคุมไว้ แต่เมื่อพวกเขาไม่สามารถบรรลุถึงจุดมุ่งหมายได้และยังกลับกลายเป็นคนแปลกหน้าที่สังคมไม่ยอมรับ เขาก็ระบายความกดดันทาง

จิตใจด้วยการแสดงความก้าวร้าว เช่น อัลมาเยอร์ลอบค้าอาวุธ และวางแผนฆ่าคนรักของนีน่าเมื่อทราบว่านีน่ากำลังจะไปจากตนเพราะคนรักนั้น ในขณะที่วิลเลียมส์ตอบตีกรรยาตนเองเพราะเขาไม่สามารถยอมรับความผิดหวังและการสูญเสียสิ่งที่เขาปรารถนาที่สุดในชีวิตคือการมีอำนาจ และทรัพย์สิน

ลักษณะดังกล่าวยิ่งปรากฏชัดเจนมากขึ้นในนวนิยายเรื่อง The Nigger of the 'Narcissus' ที่คอนราดสร้างตัวละครเอก เจมส์ เวตต์ (James Waits) ให้เป็นนิโกรที่ต้องการจะออกเดินทางไปกับเรือของคนอังกฤษ เพื่อแสวงหาโชค และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สีมิวได้สร้างความแปลกแยกระหว่างตัวละครเอกกับสังคมบนเรือในระดับหนึ่งแล้ว ลักษณะนิสัยที่ชอบหมกมุ่นอยู่กับตนเองยังสร้างความห่างเหินระหว่างเขากับสังคมให้มากขึ้นอีกระดับหนึ่ง เมื่อเขาถูกลูกเรืออื่นที่ไม่ยอมรับเขากลับแก้ง เขากลับยิ่งเก็บตัวและหมกมุ่นมากยิ่งขึ้นแทนที่จะพยายามปรับตัวให้เข้ากับคนอื่น เขากลับคอยให้ผู้อื่นมาเข้าใจตนเอง จนกระทั่งล้มป่วยลงเพราะไม่สามารถทนต่อสภาพที่ไม่ประสบความสำเร็จในหน้าที่ และไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ในที่สุดเขาก็ทิ้งงาน นอนรอความตายอยู่ใต้ท้องเรือจนวาระสุดท้ายของชีวิต

ความแปลกแยกของเขาเกิดขึ้นจากการไม่พยายามปรับตัวเข้ากับหาสังคม เขาจึงตกอยู่ในลักษณะของนาซิซิสม์ (Narcissism) ที่เศร้าซึมเพราะความกดดันที่เกิดจากความไม่สมหวัง ไม่สามารถสนองความต้องการพื้นฐานของตนเองคือการเป็นที่ยอมรับของสังคมในฐานะกัปตันเรือที่ประสบความสำเร็จได้ เมื่อเขาตระหนักว่าตนเองไม่มีค่า และไม่มีคนสนใจ จึงเกิดความท้อแท้ สิ้นหวังและหันเข้าหาสัญชาตญาณมุ่งตายที่แฝงอยู่ในตัวในที่สุด การหันไปสู่สัญชาตญาณมุ่งตายของเวตต์อาจเกิดจากการเรียกร้องความสนใจครั้งสุดท้ายจากผู้อื่น และต้องการหนีจากปัญหาต่าง ๆ ที่ตนเองไม่สามารถคลี่คลายได้ เมื่อเขาตระหนักว่าตนเองไม่มีค่า และไม่มีคนสนใจ จึงเกิดความท้อแท้ สิ้นหวังและหันเข้าหาสัญชาตญาณมุ่งตายที่แฝงอยู่ในตัวในที่สุด

1.2. การแสวงหาตัวตนที่แท้จริงของตนเอง

คอนราดมักเขียนนวนิยายที่เน้นแก่นเรื่องเกี่ยวกับการแสวงหาตัวตนที่แท้จริงของตนเอง โดยสร้างตัวละครให้มีลักษณะเหมือนกันสองตัว ตัวหนึ่งเป็นผู้กระทำ และตัวหนึ่งเป็นผู้สังเกตการณ์ เพื่อให้ตัวละครทั้งคู่สะท้อนภาพของกันและกันออกมาชัดเจนขึ้น และทำให้ตัวละครทั้งคู่ได้รู้ถึงจิตใต้สำนึกที่ซ่อนอยู่ภายในส่วนลึกของจิตใจของตนเองด้วย แก่นเรื่องนี้ปรากฏให้เห็นชัดเจนในนวนิยาย 2 เรื่องที่มีชื่อเสียงมากของเขาคือ Heart of Darkness และ The Secret Sharer

เรื่อง Heart of Darkness เป็นเรื่องที่คอนราดสร้างตัวละครเคิร์ตซ (Kurtz) ให้เป็นตัวละครในอุดมคติของมารีโลว (Marlow) ทั้ง ๆ ที่มารีโลวเองก็ยังไม่เคยเห็นหรือรู้จักกับเคิร์ตซเลย มารีโลวตัดสินใจออกเดินทางเข้าไปยังป่าคองโกตามลุ่มแม่น้ำที่มีดงมืด ซึ่งเปรียบเสมือนการเดินทางเข้าไปเพื่อค้นหาจิตใต้สำนึกของตนเองที่ซ่อนอยู่ในส่วนลึกที่สุดในจิตใจ และเคิร์ตซก็คือสัญลักษณ์ของจิตใต้สำนึกนั่นเอง เมื่อเขาได้พบกับเคิร์ตซ และทราบว่าแท้จริงแล้ว เคิร์ตซ คือ มนุษย์ธรรมดาที่เต็มไปด้วยความโลภในทรัพย์สินสมบัติและอำนาจ การที่เขาปล่อยให้ id หรือส่วนที่ติดตัวมาแต่กำเนิดเป็นตัวควบคุมจิตใจ ทำให้เขาสามารถทำทุกสิ่งเพื่อตอบสนองของความต้องการ โดยไม่คำนึงถึงคุณธรรมหรือกฎหมาย เป็นการกระทำที่นำเขาไปสู่ความหายนะในชีวิต และต้องตายไปโดยไม่มีแม้แต่คนรักมาดูใจ ทำให้มารีโลวมองเห็นตัวเองว่าหากเขาไม่ทำความเข้าใจจิตใต้สำนึกของตนเอง และปล่อยให้ id เข้ามาควบคุมจิตใจอย่างที่เคิร์ตซเป็นแล้ว เขาก็จะต้องพบจุดจบแบบเดียวกัน ทำให้เขาคิดได้เช่นเดียวกับ กัปตัน (Captain) ในนวนิยายเรื่อง The Secret Sharer ที่ได้พบกับฆาตกรหนีการจับกุมที่ชื่อแลกเกตต์ (Leggatte) ซึ่งเขารู้สึกว่าเขากับฆาตกรนั้นมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และตัดสินใจช่วยเหลือฆาตกรคนนั้น แลกเกตต์เปรียบเสมือนหุ่นส่วนลับ หรือจิตใต้สำนึกที่สะท้อนให้เห็นความต้องการอำนาจและความยิ่งใหญ่ที่ซ่อนอยู่ในตัวของคนทุกคนรวมทั้งตัวกัปตันเองด้วย

นวนิยายเปิดเรื่องโดยให้ตัวละครกัปตันมีความรู้สึกแปลกแยกกับตนเอง เนื่องจากเขามีบางส่วนไม่เข้าใจตนเองอยู่ จนทำให้เขาเก็บตัว จนลูกเรือเกิดความไม่ไว้วางใจและไม่ยอมรับตัวกัปตัน ดังที่เขาบรรยายว่า

'... But what I felt most was my being a Stranger to the ship. . . , I was somewhat of a stranger to myself.' และ 'I felt painfully that I - a stranger- was doing something unusual when I directed him to let all hands turns in without setting an anchor watch.' 21

ความแปลกแยกที่เกิดขึ้นทำให้ลูกเรือไม่ให้ความร่วมมือในการทำงาน ซึ่งทำให้เขารู้สึกเจ็บปวดและ กลุ้มใจ จนได้พบกับแลกเกตต์ ซึ่งเขารู้สึกทันทีที่เห็นแลกเกตต์ว่า ตนเองเหมือนกับแลกเกตต์ราวกับกำลังส่องกระจกเงาที่สะท้อนภาพของตนเองในเวลามืด ดังที่บรรยายว่า 'The shadow, dark head like mine,... It was in the night, as though I had been faced by my own reflection in the depths of a sombre and immense mirror.' 22 ความรู้สึกดังกล่าวทำให้เขาช่วยเหลือแลกเกตต์ และใกล้ชิดกันจนรู้สึกว่า เขากับแลกเกตต์เป็นเหมือนคนคนเดียวกัน และเข้าใจการกระทำและความคิดของแลกเกตต์ว่า ทำไมเขาจึงต้องฆ่ากัปตันเรือเซโฟรา (Sephora)

เขาพยายามปกปิดว่าเขาช่วยฆาตกรไว้ ซึ่งก็เท่ากับเป็นการซ่อนจิตใจสำนึกของตนเอง โดยไม่ยอมรับหรือทำความเข้าใจกับมัน จนกระทั่งเขาตระหนักว่าส่วนที่ทำให้เขากับแลกเกตต์เหมือนกันก็คือ ความขลาดกลัว ไม่กล้ายอมรับความจริง และไม่กล้ารับผิดชอบในสิ่งที่เขากระทำลงไป เมื่อคิดได้กัปตันจึงหันกลับมาเผชิญหน้ากับปัญหา เป็นผู้นำลูกเรือต่อสู้กับพายุ จนเรือรอดพ้นจากอันตราย และลูกเรือทุกคนปลอดภัย ซึ่งทำให้เขาได้รู้จักตนเอง ทราบว่าตนเองมีความสามารถพอที่จะบังคับการเรือจะประสบความสำเร็จในการเป็นผู้นำ และขจัดความขลาดกลัวออกไปจากจิตใจได้ ในที่สุดเขาก็ปล่อยตัวแลกเกตต์ให้กลับขึ้นเกาะ และเขาก็เดินทางต่อไปเพื่อค้นหาชีวิตใหม่ของตนเอง

แก่นเรื่องดังกล่าวยิ่งเด่นชัดมากในนวนิยายเรื่อง Lord Jim ที่ผู้เขียนสร้างตัวละคร ลอร์ดจิม (Lord Jim) ให้มีความต้องการพื้นฐานอยู่ที่ความเป็นวีรบุรุษ มีคนยกย่องและยอมรับ เขาจึง

21 Joseph Conrad. Heart of Darkness and The Secret Sharer (New York : Bentam Books,1969) pp. 138 - 139.

22 Ibid. p. 146.

เดินทางผจญภัยในทะเลเพื่อแสวงหาอนาคตที่ดีกว่า แต่เมื่อเขามีโอกาสจะได้แสดงความกล้าหาญ เมื่อเรือเจอกับพายุ เขากลับเกิดความกลัว และสัญชาตญาณมุ่งเป็นที่อยู่ในตัวก็ทำให้เขา ตัดสินใจหนีเอาตัวรอดจากเรือเพียงลำพังโดยไม่ช่วยเหลือและทำหน้าที่ของตัวเอง เมื่อเขาดังสติได้ เขาก็รู้สึกละอายใจ และได้ยินเสียงติเตียนตนเองจากภายใน 'Somebody was speaking aloud inside my head, He said a little wildly. ' 800 people and 7 boats and no time! Just think of it. ' 23 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเขาถูกส่วนที่ได้รับการอบรมจากกฎศีลธรรม หรือ superego ที่เข้ามาควบคุมจิตใจ แทน id ติเตียนการกระทำผิดอันเกิดจากสัญชาตญาณมุ่งเป็น โดยทิ้งหน้าที่ความรับผิดชอบที่มีต่อคน บนเรือที่เขาควบคุมมา พร้อมทั้งลงโทษตนเองโดยทำให้เกิดความทรมานในจิตใจ (Moral Anxiety) เนื่องจากสำนึกผิด และ ประนามตนเองอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งเขาได้พบกับสไตน์ (Stien) ที่แนะนำให้เขาไปใช้ชีวิตใหม่ที่เกาะในปาตุซาน (Patusan) ในดินแดนตะวันออกที่ห่างไกลจากสังคมที่เขา เคยอยู่ จิมเริ่มทำความรู้จักกับตนเอง เขาเข้าใจความต้องการของตนเองว่า เขาอยากเป็นวีรบุรุษ เขา จึงเริ่มต้นเผชิญหน้ากับปัญหา และตัดสินใจนำชาวบ้านออกสู้รบกับชนต่างเผ่าร่วมกับหัวหน้าหมู่บ้าน จนได้รับชัยชนะ เขาประสบความสำเร็จและได้รับความเคารพ เชื้อถือและเมื่อเขาถูกกล่าวหาว่าหนี ปัญหาอีกครั้ง เมื่อเขาหายตัวไปขณะที่มีโจรสลัดมาบุกปล้นบนเกาะ และกลับมาเมื่อเหตุการณ์สงบแล้ว

จิมตัดสินใจให้โดรามีน (Doramine) หัวหน้าหมู่บ้านยิงเขาต่อหน้าคนในหมู่บ้าน เพื่อรักษาเกียรติยศดังกล่าวไว้ การตัดสินใจเลือกเดินทางตามสัญชาตญาณมุ่งตายของจิมต่างจากเวตตีใน The Nigger of the 'Narcissus' เพราะเขาต้องการได้โทษ ไม่ใช่หนีจากปัญหา แต่เป็นการหันหน้ามาสู้กับ ปัญหา เขาตายอย่างมีความสุข เพราะเขาได้เข้าใจจิตใต้สำนึกของตนเองแล้วว่า เขารักเกียรติยศ และ ความเป็นวีรบุรุษมากกว่าชีวิตของตนเอง ซึ่งหากเขาเลือกหนีอีกครั้ง เขาก็จะต้องทรมานทางจิตใจ เนื่องจากมโนธรรมและความสำนึกผิดอีก ดังที่จิมได้กล่าวกับ Tamb'ltam ว่า 'There is nothing to fight for,' he said, 'nothing is lost' ... 'There is no escape,' he said.' 24 และจิมได้ตายด้วยใบหน้า

23 Joseph Conrad. Lord Jim (Middlesex : Penguin Books, 1986) p 107.

24 Ibid. p.348.

ที่แสดงความภูมิใจ ดังที่คอนราดบรรยายว่า 'There say that the white man sent right and left at all those faces a proud and unflinching glance. Then with his hand over his lips he fell forward, dead.' 25

การกระทำของจิมนับว่าเขาสามารถประสบความสำเร็จเดินทางสู่จุดมุ่งหมายที่เขาตั้งไว้แล้ว แม้จะต้องแลกมาด้วยความตายก็ตามเพราะทั้งหัวหน้าหมู่บ้านและชาวบ้านต่างยกย่องและนับเขาเป็นวีรบุรุษที่พวกเขาจะไม่มีวันลืมตลอดไป ดังที่โดรามินประกาศว่า

And that's the end. He pass away under a cloud, inscrutable at heart, forgotten, unforgiven and excessively romantic. . . . But we can see him an obscure conqueror of fame, tearing himself out of the arms of jealous love at the sign, at the call of his exalted egoism. . . He is no one of us. 26

การทำความเข้าใจกับจิตใต้สำนึกของตนเองด้วยการค้นหาตัวตนที่แท้จริงที่ซ่อนอยู่ภายในจิตใจของตนเองนั้น นับเป็นการแก้ไขปัญหาความแปลกแยก ทั้งกับตนเองและสังคมที่เกิดขึ้นกับตัวละคร นวนิยายในช่วงแรกของคอนราดได้สำเร็จ มาโลว์และกัปตัน รวมทั้งแลกเกตต์ สามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้อีกครั้ง และแม้จิมจะตาย แต่เขาก็ตายอย่างมีความสุข และรู้สึกว่าตนประสบความสำเร็จในชีวิตตามที่ตั้งเป้าหมายไว้แล้ว

1.3. การเมืองและสงคราม

คอนราดเสนอปัญหาเกี่ยวกับการเมืองตั้งแต่นวนิยายเรื่องแรก ทว่าเป็นเพียงส่วนปลีกย่อยเท่านั้น วิลเลียมและอัลมาเยอร์ต้องต่อสู้กับระบบการปกครองของพวกชาวพื้นเมือง

25 Ibid. p.351.

26 Ibid. p.351.

มาเลย์ ลอร์ดจิมก็ต้องต่อสู้กับกฎเกณฑ์ของสังคมที่เขาไปอยู่ในป่าทุสาน ทว่านวนิยายเรื่องแรกที่สามารถเรียกได้ว่าเป็นนวนิยายการเมืองของคอนราดก็คือ นวนิยายเรื่อง Nostromo เนื่องจากคอนราดได้เสนอแก่นเรื่องเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองอย่างแท้จริง โดยใช้ คอสตาทาวน์า ดินแดนในแถบอเมริกาใต้เป็นฉาก 27

คอนราดสร้างตัวละครนอสโตรโม(Nostromo)ให้มีจุดมุ่งหมาย หรือ ความต้องการพื้นฐานอยู่ที่การสร้างอนาคตด้วยมือของตนเอง โดยเห็นได้จากการที่นอสโตรโมตัดสินใจเข้าร่วมกับพรรค เดโมแครต(Democrate) เพื่อเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองของกูล (Gould) ซึ่งตัวละครเอกจะต้องต่อสู้เพื่อเอาชนะศัตรูที่ยิ่งใหญ่ถึง 2 ประการคือตนเองและระบบการเมืองที่ตนไม่พอใจ

ลักษณะของตัวละครเอกเริ่มเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่มี id เป็นตัวควบคุมจิตใจให้มุ่งต่อสู้เพื่อไปให้ถึงจุดหมายในชีวิตซึ่งมักเป็นอำนาจ ทรัพย์สมบัติ มาเป็นคนที่ต้องการหลีกเลี่ยงจากข้อผูกมัดทางสังคม แต่ก็ไม่สามารถทำตามที่ต้องการได้ เนื่องจาก ego หรือส่วนที่ได้รับการอบรมจากสังคมเป็นตัวกำหนดให้เขาเลื่อนเวลาการตอบสนองของความต้องการพื้นฐานของตนเองออกไปก่อนเพื่อกระทำการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม เขาจึงต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมเพื่อแก้ไขสิ่งที่ตนเองเห็นว่าไม่ถูกต้องเหมาะสมให้สำเร็จก่อนที่จะถอนตัวจากสังคมไปอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ 28

คอนราดเสนอตัวละครกูลให้เป็นตัวแทนของระบบการปกครองแบบเผด็จการเบ็ดเสร็จที่มุ่งแสวงหาอำนาจและใช้ตัวบทกฎหมายเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ซึ่งเห็นได้จากการที่เขาต้องการเงินจากเรือบรรทุกเงินและครอบครองเงิน (silver of the mine) ไว้ จุดมุ่งหมายของเขาไม่ใช่การพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรือง แต่อยู่ที่การขยายอำนาจให้แผ่กว้างออกไป เพื่อความมั่งคั่งตามความต้องการ

27 Stephen K. Land . Conrad and The Paradox of Plot (London : The Macmillan Press LTD., 1984) p.108.

28 Ibid. pp. 110 - 111.

เดิม เขาก่อตั้งอาณาจักรที่เรียกว่า จักรวรรดินิยมหรือ 'imperium in Imperio' ขึ้น ดังที่คอนราด บรรยายว่า "...The Gould concessing ; Imperium in Imperio",had gone on working; . . . 29

กุดเห็นว่าอำนาจและความเข้มงวดของกฎหมายทำให้เขาสามารถปกครองประชาชนได้ง่าย และไม่มีใครกล้าต่อต้านเนื่องจากถูกควบคุมอย่างใกล้ชิด และอำนาจก็จะนำเขาไปสู่สิ่งที่เขาต้องการ คือ ทรัพย์สินเงินทอง

ลักษณะการตอบสนองความต้องการของกุดที่มุ่งแสวงหาอำนาจ และทรัพย์สินสมบัติโดยการคดโกงประชาชนอย่างไม่คำนึงถึงศีลธรรมนั้นเป็นกระบวนการเบื้องต้นในการนำไปสู่ความสมปรารถนา ซึ่งเป็นการสนองความต้องการของ Id

ในขณะเดียวกัน นอสโตรโมก็มีจุดมุ่งหมายที่จะรักษาโลกแห่งความอิสระของตนเองไว้พร้อมๆ กับความต้องการแก้ไขส่วนที่ตนคิดว่าไม่ถูกต้องให้กับสังคม เขาต้องต่อสู้กับความขัดแย้งภายในจิตใจของตนเอง จนในที่สุดเขาก็ตัดสินใจลดละความสนใจเข้าร่วมกับพรรคเดโมแครตต่อต้านระบอบการปกครองแบบจักรวรรดินิยมของกุด ซึ่งเป็นการตัดสินใจที่เกิดจากการทำงานของ Ego โดยเลือกเลื่อนเวลาการตอบสนองความต้องการออกไปก่อน เพื่อทำงานประสานความต้องการพื้นฐานให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมภายนอก เมื่อความต้องการส่วนตนขัดกับอุดมคติที่ได้รับการสั่งสอนมา (Ego-Ideal) ว่าต้องแก้ไขความไม่ยุติธรรมในสังคม และต่อต้านผู้ที่กดขี่ข่มเหงประชาชน เพื่อให้เกิดความถูกต้อง และความยุติธรรม ซึ่งการตัดสินใจเลือกอุดมคติเป็นการทำงานของ Superego

ลักษณะนิสัยของนอสโตรโมปรากฏอีกครั้งในตัวละครเวอร์ลอค จากนวนิยายเรื่อง The Secret Agent เวอร์ลอคต้องต่อสู้ระหว่างการตอบสนองความต้องการตามอุดมคติของตนเองที่อยาก

29 Joseph Conrad. Nostramo (Middlesex : Penguin Books , 1986) p.139.

เป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี และมีการค้าที่เจริญก้าวหน้า กับความเป็นนักปฏิวัติต่อต้านกฎหมายและระบบการปกครองที่เขาไม่พอใจคือระบอบเผด็จการ ซึ่งนับว่าเป็นพวก Anarchist หรือพวกที่ต้องการล้มล้างกฎหมายและการปกครอง อันเกิดจากแรงผลักดันของส่วนที่ได้รับการอบรมจากสังคมนิยมให้กระทำการเพื่อประโยชน์ของสังคมก่อนที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง

ส่วนที่ได้รับการอบรมจากสังคมของเวอร์ลอค ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนที่ถูกควบคุมโดยรัฐอย่างเข้มงวดจะต้องมีความเป็นอยู่อย่างหวาดกลัวระมัดระวังตลอดเวลา อีกทั้งยังถูกเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเฝ้าระวังและคอยสอดส่องเข้ากระเป๋าทนเอง ทำให้เขาเกิดความเก็บกดจนเกิดเป็นแรงผลักดันที่ก้าวร้าวขึ้นจนลงมือกระทำการเป็นปฏิปักษ์ และต่อต้านรัฐบาลด้วยการวางแผนลอบวางระเบิดสวนสาธารณะ ซึ่งเป็นผลจากสัญชาตญาณมุ่งเป็นในตัวที่ทำให้คนตื่นตระหนกต่อผู้เพื่อความอยู่รอดของตนเอง และมุ่งสร้างความพึงพอใจให้กับชีวิต เวอร์ลอคพยายามเบี่ยงเบนสัญชาตญาณมุ่งตายให้พ้นจากตัวเอง โดยหันไปทำลายล้างชีวิตของผู้อื่น แต่เมื่อการกระทำของเขาทำให้น้องของภรรยาเสียชีวิตและภรรยาก็มีคดียุติในตัวเขา จนเป็นเหตุให้ครอบครัวแตกร้าง ประกอบกับการก่อจลาจลไม่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองได้ เขารู้สึกหมดหวังและไม่สามารถยอมรับความล้มเหลวของตนเองได้ เขาจึงหันไปสู่สัญชาตญาณมุ่งตายที่ทำให้ข้อเท้าจมนตายไปในที่สุด

การกระทำของเวอร์ลอคทำให้ผู้อ่านมองเห็นการกระทำของคนที่ใช้กำลังความรุนแรงต่อสู้เพื่อนำไปสู่ความสุขและอิสระ ซึ่งเป็นการกระทำของคนที่มุ่งตอบสนองความต้องการของตนเองตามสัญชาตญาณโดยไม่คำนึงถึงหลักศีลธรรม หรือ ผลที่จะตามมาภายหลังนั้น นำตนเองไปสู่ความหายนะ ไม่ใช่ความสำเร็จ

คอนราดยังเสนอสภาพจิตใจของคนที่อยู่ในประเทศที่มีการปกครองแบบเผด็จการซ้ำอีกครั้งในนวนิยายเรื่อง Under Western Eyes โดยให้ตัวละครเอกราซุมอฟ (Razumov) เป็นตัวแทนและมีครูชาวอังกฤษสูงอายุเป็นผู้สังเกตการณ์ คอนราดยังเสนอภาพของรัสเซียอันเป็นตัวแทนของประเทศที่ปกครองแบบเผด็จการผ่านสายตาของชาวอังกฤษที่เป็นตัวแทนของประชาชนในประเทศเสรี

นิยมเต็มรูปแบบ โดยภาพของรัสเซียที่มองเห็นนั้น เป็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างคนกับรัฐที่ถูก แยกจากกันคนละส่วนโดยสิ้นเชิง ทั้ง ๆ ที่ประชาชนคือส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดของรัฐ แต่รัฐไม่ได้ทำหน้าที่ของตน คือ อำนวยประโยชน์แก่ประชาชน กลับแสวงหาประโยชน์จากประชาชนโดยใช้ ประชาชนเป็นเสมือนทาสรับใช้ผู้ปกครองจนทำให้พลเมืองมีความคิดกดดันและต้องการปฏิวัติล้มล้าง การปกครองอยู่ตลอดเวลา ดังที่นาตาเลียกล่าวว่า 'I would take liberty from my own hand as a hungry man would snatch at a price of bread.'³⁰ ซึ่งเทียบความกระหายในอิสรภาพของประชาชน กับความกระหายหิวขนมปังของคนที่หิวโหย

ราชุมอฟมีอุดมคติและต้องการจะเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศให้เป็นเสรีนิยม ทว่าเขากลับทรยศเพื่อนรักฮาลดีน (Haldin) โดยบอกที่ซ่อนของเพื่อนให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อ ความอยู่รอดของตนเอง เนื่องจากสัญชาตญาณมุ่งเป็นทำให้เขาค้นพบทุกวิถีทางเพื่อเอาตัวรอด โดยไม่ คำนึงถึงความถูกต้องหรือหลักศีลธรรมใดๆ เขาผลัดความตายไปให้แก่ผู้อื่นแทน แต่เมื่อเขามีโอกาสได้ คิด Ego ก็เข้ามาใช้อำนาจเหนือ Id ที่สั่งให้เขาเอาตัวรอดก่อนรักษาคุณธรรม เขาได้ทบทวนการ กระทำที่ผ่านมา และตระหนักว่าการทรยศเพื่อนเป็นการกระทำความผิด Superego ในตัวจึงลงโทษเขา ให้มีความทุกข์ทรมานเนื่องจากความละอายใจ จนเกิดเป็นสภาวะจิตกังวลจากมโนธรรม (Moral Anxiety) เขาก็แก้ไขความทุกข์นั้นโดยเดินทางไปพบกับครอบครัวฮาลดีนเพื่อสารภาพความผิด และบอกข่าวร้ายของเพื่อนด้วยตนเอง แต่เมื่อเขาพบว่าทุกคนในครอบครัวฝากความหวังไว้ที่ตัว ฮาลดีน เขากลับไม่กล้าเปิดเผยความจริง ประกอบกับการได้เห็นอุดมการณ์อันแรงกล้าของนาตาเลีย (Natalie) น้องสาวของฮาลดีนที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เขาก็ยิ่งเกิดความละอายใจมากขึ้น จนตัดสินใจสารภาพเรื่องทั้งหมดด้วยการเขียนบันทึก และหลบหน้าไปจากครอบครัวของฮาลดีน ความละอายใจอันเกิดจาก superego ทำให้เขาเกิดความทุกข์ทรมานทางใจจนไม่สามารถสู้หน้าคน อื่นๆในสังคมได้ จนกระทั่งเขาตัดสินใจในสารภาพความผิดที่เคยทำมาทั้งหมดโดยเขียนเป็นบันทึกไป มอบให้กับนาตาเลียซึ่งทำให้เขาตระหนักได้ว่าการหันหน้ามาเผชิญกับความจริง

³⁰ Joseph Conrad, *Under Western Eyes* (Middlesex : Penguin Books ,1987)p.135.

และยอมรับความผิดของตนเองเป็นการปลดปล่อยตนเองให้หลุดพ้นจากความทุกข์และความกังวลใจ
อันนำไปสู่การเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้อีกครั้ง

นวนิยายทั้งสามเรื่องแสดงให้เห็นถึงความต้องการของคนที่ตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่กดดัน
จนยอมสละความต้องการพื้นฐาน และชีวิตต่อสู้เพื่ออิสรภาพ คอนราดเน้นที่ความพยายามดิ้นรน
ต่อสู้เพื่อสังคม และต่อต้านความเป็นเผด็จการของผู้ปกครอง คอนราดได้สร้างตัวละครเอกที่มีความ
ต้องการอิสรภาพมาเป็นแก่นเรื่องสำคัญในนวนิยายช่วงต่อไป โดยเน้นให้ตัวละครเอกมุ่งแสวงหาวิธี
การที่จะทำให้ตนเองหลุดพ้นจากความวุ่นวายของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ โดยเลือกที่จะถอนตัว
จากสังคม โดยสังคมที่เป็นตัวสร้างปัญหาให้ตัวละครไม่ใช่สังคมใหญ่ระดับประเทศที่เต็มไปด้วยความ
กดดันทางการเมือง แต่เป็นสังคมเล็กๆในครอบครัว และตัวละครเปลี่ยนจากการต่อสู้เพื่อสังคมโดย
รวม มาเป็นต่อสู้เพื่อแสวงหาทางออกที่นำมาซึ่งความสุขที่แท้จริงในการดำเนินชีวิตของตนเอง

1.4. การถอนตัวจากสังคม

คอนราดเสนอแก่นเรื่องเกี่ยวกับการถอนตัวจากสังคมในนวนิยายเรื่อง Chance
และ Victory โดยเน้นให้ตัวละครเอกของเรื่อง คือ กัปตันแอนโทนี (Captain Anthony) และเฮสต์
(Heyst) เป็นคนที่พยายามจะสร้างโลกของตนเองขึ้นมาใหม่ นอกสังคมที่เขาเคยอยู่ เนื่องจากเขารู้สึก
เบื่อหน่ายความสับสนวุ่นวายที่เกิดขึ้นในสังคมเมือง ³¹ โดยกัปตันแอนโทนีได้หลบหนีจากสังคมที่
เขาเคยอยู่ออกเดินทางไปในทะเลเพื่อแสวงหาชีวิตของตนเองเองเพราะเขารักความอิสระ และความ
สันโดษ ในขณะที่เฮสต์หลบไปอยู่ที่เกาะซานบอวาน (Sanboran)โดยลี้ภัยหนีจากสังคมเมือง

ตัวละครกัปตันแอนโทนีต้องเลือกระหว่างการใช้ชีวิตอิสระตามที่ต้องการและการใช้ชีวิต

31 C.B.Box. Joseph Conrad : The Modern Imagination (London : J.M. Dent & Son
LTD., 1974) p.120.

ร่วมกับคนรัก คอนราดสร้างตัวละครแอนโทนีให้มีลักษณะเป็นคนที่รักความอิสระ และมีความเป็นตัวของตัวเอง เป็นสามัญชนที่ไม่ยึดถือกับความเป็นตัวตน มีความละเอียดอ่อนและมีเสน่ห์ดังที่บรรยายไว้ว่า ' And he was the son of a poet with an admirable gift of individualizing, of ethir ealizing the common place, of making touching, delicate, fascinating the most hopeless conventions of so called,refined existence. ³² แต่ทว่าเมื่อเขาได้พบกับฟลอรา เดอ บอราล (Flora de Borral) ซึ่งมีลักษณะนิสัยเหมือนเขา เขาก็รู้สึกรักเธอ และตัดสินใจกลับเข้าไปใช้ชีวิตในสังคมอีกครั้ง จนกระทั่งเขาตระหนักว่าความรักของหนุ่มสาวนำมาซึ่งความสับสน ไม่มีความสงบทางใจที่แท้จริง และเพราะความรักสันโดษที่มีมาตั้งแต่แรกของเขา เขาจึงกลับไปสู่โลกของตนเองอีกครั้งโดยตัดสินใจไม่ใช้ชีวิตร่วมกับฟลอรา เดอ บอราล และใช้ชีวิตนั้กเดินเรือออกเดินทางไปในทะเลอย่างอิสระอีกครั้ง

ลักษณะนิสัยของเฮิร์ทในเรื่อง Victory มีส่วนคล้ายกับแอนโทนีตรงที่เขารักสันโดษ ทว่าเฮิร์ทต้องพบกับความหายนะในชีวิตเพราะ เมื่อเขาเลือกที่จะกลับไปใช้ชีวิตในสังคมอีกครั้ง เขาไม่ประสบความสำเร็จที่จะใช้ชีวิตในสังคม แต่เมื่อรู้ตัวก็สายเกินกว่าจะกลับไปใช้ชีวิตสันโดษตามอุดมคติได้อีก

คอนราดใช้ความรักระหว่างหญิงชายเป็นตัวแทนของความยุ่งยากสับสนในชีวิต เนื่องจากความรักนำมาซึ่งอารมณ์อ่อนไหว ไม่มั่นใจในตนเอง และจิตใจที่ไม่มีความสงบสุขเพราะต้องคอยห่วงใย กังวล และหวาดระแวงคนรักเมื่อเธอไปเกี่ยวข้องกับคนอื่น ๆ ในสังคม และแรงผลักดันในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่างๆของตัวละครก็เปลี่ยนจากแรงผลักดันก้าวร้าว หรือ aggressive drive มาเป็นแรงผลักดันทางเพศ หรือ sexual drive

เฮิร์ทประสบกับปัญหาทุกครั้งที่เขาเข้าไปช่วยเหลือผู้อื่น เช่น เมื่อช่วยมอริสัน (Morison) เขาก็กลับถูกกล่าวหาว่าเป็นฆาตกรสังหารมอริสัน และเมื่อเขาช่วยเลนา (Lena) เขาก็ถูกขอมเบิร์ก

³² Joseph Conrad. Chance (London : J.M. & Son LTD ,1923) p. 193

เจ้าของโรงแรมที่เลนาทำงานอยู่ ซึ่งหลงรักเลนาและต้องการครอบครองตัวเธออยู่ตามลำพังเพื่อชิงตัวเธอไป เมื่อเลนาทราบแผนการของชอมเบิร์ก เธอก็วางแผนช่วยเหลือเฮ็ลท์ แต่เฮ็ลท์กลับเข้าใจผิดเพราะความหวาดระแวง ความไม่เชื่อใจในความรักของเลนา ทำให้เขาขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และขาดความเชื่อใจในตัวเลนา คิดว่าเธอไม่ได้รักเขาจริง และกำลังนอกใจไปรักคนอื่น ความเข้าใจผิดทำให้เขาโกรธจนไม่สนใจเธอ ในขณะที่เลนายอมเสี่ยงชีวิตช่วยเหลือทำลายแผนของโจนจนต้องเสียชีวิตในที่สุด

เมื่อเฮ็ลท์ตระหนักว่าความอ่อนไหว และความไม่มั่นใจในความรักของเขาเกิดจากจิตกังวลภายในจิตใจ (Neurotic anxiety) คือมีอาการกลัวในสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น หรือกลัวสิ่งที่เขาคิดไปเองว่าจะต้องเกิดขึ้น ทั้งๆที่ตนเองก็ไม่มีเหตุผลมายืนยัน เมื่อได้กระทำผิดไปแล้ว superego ในตัวก็เข้ามาบีบบทบาททำหน้าที่ลงโทษตนเองให้เกิดความทุกข์ทรมานใจและความเสียใจที่ตนเองไม่เชื่อใจคนรักจนทำให้เธอเสียชีวิต ก็ทำให้เขารู้สึกหม่นหมองและท้อแท้ จนต้องหันไปเลือกเอาความตายตามสัญชาตญาณมุ่งตายที่แฝงอยู่ในตัว

ส่วนที่เข้ามาควบคุมจิตใจในการตอบสนองของความปรารถนาของตัวละครทั้งสองตัวนี้ คือ ego หรือส่วนที่ได้รับการอบรมจากสังคม กล่าวคือทั้งคู่เรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้รับจากสังคม เมื่อเขาได้เรียนรู้ว่าสังคมเป็นตัวสร้างปัญหาและความสับสน เขาก็เลือกที่จะหันกลับไปสู่โลกแห่งความสันโดษ โดยแยกตัวออกไปอยู่ตามลำพัง แต่เมื่อเขาต้องกลับมาเข้าสังคมอีกครั้ง และไม่สามารถหาทางออกที่ดีให้แก่ชีวิตได้ เขาจึงต้องเลือกถอนตัวจากสังคมโดยแอนโทนีสามารถทำได้สำเร็จ ในขณะที่เฮ็ลท์ถูกมโนสำนึกลงโทษตนเองให้เกิดความละอายใจ และความเสียใจ เขาไม่สามารถทนต่อการลงโทษของมโนสำนึกของตนเองได้จนหันเข้าหาสัญชาตญาณมุ่งตาย เพื่อใช้เป็นทางออกปลดปล่อยตนเองจากความทุกข์ทรมานใจที่เกิดจากความสำนึกผิดในความผิดพลาดของตนเอง

ตัวละครในเรื่อง Nostramo, Secret Agent และ Under Western Eyes ต้องต่อสู้กับจิตใจของตนเอง Ego ทำหน้าที่ควบคุม Id ให้เลือกสละประโยชน์ส่วนตัว เพื่อประโยชน์ส่วนรวม และความอยู่รอดของสังคมเช่นเดียวกับ Ego ของเฮ็ลท์ที่ทำหน้าที่เลือกกลับเข้าสู่สังคมและช่วยเหลือเลนา

แต่ผลตอบแทนที่เขาได้รับก็คือ ได้เรียนรู้ว่า การเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมนั้นนำมาซึ่งปัญหา ความขัดแย้งระหว่างเขา กับบุคคลอื่น ซึ่งหากเขาไม่สามารถหาทางคลี่คลายปัญหาดังกล่าวให้ได้แล้ว เขาก็ต้องพบกับความสูญเสีย และเกิดความทุกข์ เมื่อ superego เข้ามาทำหน้าที่ลงโทษการกระทำผิด ของตนเอง พวกเขาก็ต้องอยู่อย่างทุกข์ทรมานใจ และเมื่อหาทางออกที่ดีไม่ได้ ก็ต้องหันเข้าหา สัญชาตญาณมุ่งตายเพื่อหนีจากการลงโทษของมโนสำนึก อันทำให้ผู้อ่านได้เห็นว่าชีวิตที่เข้าไปมีส่วน เกี่ยวพันกับสังคมนั้นนำมาซึ่งปัญหา ความยุ่งยาก อันนำไปสู่ความหายนะในชีวิตหากไม่สามารถแก้ ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นได้ ในขณะที่การถอนตัวจากสังคมไปใช้ชีวิตอิสระนั้น คือทางออกที่ดี อันจะนำไปสู่ความสุขสงบที่แท้จริง ดังเช่น แอนโทนี

แก่นเรื่องของการถอนตัวจากสังคมปรากฏชัดขึ้นอีกในนวนิยายเรื่อง The Shadow Line ซึ่ง เปิดเรื่องด้วยบทกวีของโบดแลร์ (Baudelaire) เพื่อเน้นให้เห็นว่าชีวิตก็เปรียบเหมือนเรือในท้องทะเลที่ จะต้องฝ่าคลื่นลมแห่งความปวดร้าว

ตัวละครเอกก็ปัดตนเป็นชายหนุ่มที่ไม่มีความมั่นใจในการต่อสู้ชีวิต และคิดว่าตนเองไม่มี สมรรถภาพในการทำงาน จนคิดจะละทิ้งหน้าที่ของตนเองไป ทว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบนเรือ ทั้ง ความเจ็บปวดของลูกเรือ พายุหรือความเสียบสงบของลมทำให้เขาตัดสินใจเข้ามาทำหน้าที่ของตนเองอีกครั้ง เพื่อให้เรือสามารถกลับถึงฝั่งได้อย่างปลอดภัย ซึ่งเขาก็สามารถทำได้สำเร็จ และก็เท่ากับ ว่าเขาสามารถข้ามเส้นแห่งเงา (The Shadow Line) ที่ทอดขวางระหว่างวัยหนุ่มที่เต็มไปด้วยพลัง กำลังที่เต็มไปด้วยความไม่มั่นใจ กับวัยผู้ใหญ่ที่รู้จักตนเองดีขึ้น คอนราดใช้คำว่า เส้นแห่งเงา The Shadow Line เป็นสัญลักษณ์แทนเส้นคั่นเวลาของอายุระหว่างวัยหนุ่มสาวที่เต็มไปด้วยความไม่มั่นใจ ในความสามารถของตนเอง กับวัยผู้ใหญ่ที่มีความมั่นใจ และรู้จักตนเอง วัยหนุ่มที่ปราศจาก ประสบการณ์ และความมั่นใจก่อให้เกิดภาวะจิตกังวลหรือ Neurotic Anxiety ขึ้น เพราะจิตใจตก อยู่ใต้การควบคุมของ Id จนกังวลว่าตนจะไม่สามารถควบคุมการทำงานของร่างกายให้เป็นไปตาม ต้องการได้ ทว่าสุดท้ายเขาก็ประสบความสำเร็จในชีวิต เนื่องจากเขาสามารถเข้าใจความต้องการ การที่แท้จริงของตนเอง หันกลับมาต่อสู้กับปัญหา ทำหน้าที่ของตนเองและตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว ในทะเลโดยไม่ยึดติดกับข้อผูกพันใดๆทางสังคมอีกต่อไป

ตัวละครกัปตันในช่วงต้นเรื่องมีลักษณะเช่นเดียวกับ เจมส์ เวตต์ ในเรื่อง The Nigger of the 'Narcissus' คือเขารู้สึกแปลกแยกกับตนเองจนต้องแยกตัวไปอยู่ตามลำพังเพียงคนเดียว และรำพึงกับตนเองว่า 'It struck me that this is quietly staring man whom I was watching, both as if he were myself and somebody else, was not exactly a lonely figure... ' 33

ลักษณะนาซิซิสในตัวของกัปตันทำให้เขารู้สึกท้อแท้ หดหู่ ยิ่งหมกมุ่นกับตนเองมากจนทำให้เขายังท้อแท้มากจนคิดว่าตนไร้ประโยชน์ แต่เมื่อเกิดปัญหา Ego ในตัวเองก็กระตุ้นให้เขาคิดถึงประโยชน์ส่วนรวม และเข้าไปช่วยเหลืออย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นการเผชิญหน้ากับความท้อแท้ของตนเอง เมื่อเขาสามารถนำเรือไปถึงฝั่งได้สำเร็จเท่ากับได้แก้ปัญหาให้กับตนเอง และหันกลับมาเป็นคนที่มีความเชื่อมั่นและทำงานของตนเองต่อไป ในขณะที่เดียวกัน Ego ก็ยังสอนให้เขารอโอกาสในการสนองความต้องการพื้นฐานของตนเอง คือ ความต้องการใช้ชีวิตสันโดษไว้ก่อน และหันกลับไปช่วยเหลือสังคม ซึ่งเมื่อถึงเวลาอันสมควร เขาก็ได้รับความมั่นใจกลับมาพร้อม ๆ กับได้ใช้ชีวิตสันโดษ โดยการเดินเรือไปในทะเลกว้างโดยไม่ยึดติดกับสิ่งใด ๆ อีกดังที่ได้บอกไว้ว่า ' I am going on board directly; I said 'I shall pick up one of my anchors and have in to half-cable on the other as soon as my new crews comes on board, and I shall be off at daylight tomorrow ' 34

ตัวละครกัปตันนับเป็นตัวละครที่แปลกไปจากตัวละครในนวนิยายเล่มอื่นๆ ของคอนราด เพราะเขาประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงในวันปลายของชีวิต

1.5. การแสวงหาความอิสระในชีวิต

นวนิยายช่วงสุดท้ายของคอนราดคือ The Arrow of Gold, The Rescue และ The Rover เน้นแก่นเรื่องเกี่ยวกับการแสวงหาความอิสระในชีวิต โดยเป็นความอิสระ

33 Joseph Conrad. The Shadow Line (Middlesex : Penguin Books , 1987) p.53.

34 Ibid. p. 145.

ที่ปราศจากข้อผูกพันใด ๆ ทางสังคม ปราศจากการยึดติดในถิ่นที่อยู่แผ่นดินเกิด ความรับผิดชอบต่อ
 ภาระหน้าที่ และอยู่นอกเหนือกฎหมายทางสังคม หรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของโลก ซึ่งแตกต่างไปจาก
 แก่นเรื่องการถอนตัวจากสังคมตรงที่ความมุ่งหมายของตัวละครที่ต้องการถอนตัวจากสังคมนั้นเป็น
 เพียงการเก็บตัวอย่างเฉียบ ๆ อยู่ตามลำพังในที่พักอาศัยที่แยกจากสังคมเมืองโดยยังคงคำนึงถึง
 ภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบอยู่ หรือการเดินทางไปในทะเลโดยที่ไม่ได้แน่ใจว่าจะต้องตัดขาดจาก
 พันธะต่าง ๆ ทางโลก และยังเน้นให้เห็นความสำคัญของการรับผิดชอบต่อหน้าที่อยู่ ซึ่งถือว่าเป็นการ
 เริ่มต้นถอนตัวทางสังคมและนำไปสู่การแสวงหาความเป็นอิสระ ซึ่งเป็นแก่นเรื่องสำคัญในนวนิยาย
 ช่วงสุดท้ายของคอนราดที่เน้นให้ตัวละครถอนตัวจากสังคมอย่างสิ้นเชิง โดยไม่คำนึงถึงภาระหน้าที่
 หรือข้อผูกพันใด ๆ ทางสังคมอีกต่อไป ตัวละครเอก จอร์จ (George) ใน The Arrow of Gold
 นั้น ต้องเลือกระหว่างการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองกับพวกกัปตันมิลล์ (Captain
 Mill) ที่เขาถือว่าเป็นวีรบุรุษในใจกับการใช้ชีวิตอย่างอิสระ โดยการเดินทางออกสู่ทะเลกว้าง เช่นเดียวกับ
 กับนอสโตรโม ดังที่เขาบอกว่า

Not withstanding my misanthropy I had to see a few people on account of all these
 Royalist affairs which I can't very well drop, and in the truth did not wish to drop. There was
 my excuse for remaining in Europe, which somehow I had not the strength of mind to leave
 for the West Indies, or elsewhere. On the otherhand, my adventures pursuit kept me in
 contact with the sea where I found occupation, protection, consolation the mental relief of
 grappling with concrete problem, the sanity one acquires from close contact with simple
 mankind, a little self-confidence born from the dealing elemental power of nature. I couldn't
 give all that up. ... 35

ความขัดแย้งในระหว่างการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองที่เขาไม่ปรารถนา

35 Joseph Conrad. The Arrow of Gold (London : J.M. Dent & Son LTD. , 1924) p.242.

จะวางมือเนื่องจากมโนธรรมที่ได้รับการสั่งสอนมา ประกอบกับอุดมคติทำให้เขาต้องการจะแก้ไขสภาพการปกครองที่สร้างความไม่ยุติธรรมให้กับประชาชน และตนเองก็ไม่พอใจกับการปกครองดังกล่าว กับความต้องการพื้นฐานที่อยู่ในใจ คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปในทะเล ซึ่งทำให้เขารู้สึกสันโดษ ปลอดภัย และได้รับการปลดปล่อยความกดดันทางจิตใจที่เกิดจากปัญหาต่าง ๆ อันเป็นเหตุให้เขาไม่สามารถจะตัดสินใจได้ว่า ควรจะเลือกทางใดดี ซึ่งในที่สุดเขาก็ตัดสินใจเลือกทำตามที่มโนธรรมและอุดมคติสั่งคือ เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และยอมทำเรื่องผิดกฎหมายคือการค้าปืนเถื่อนเพื่อหาทุนมาสนับสนุนกิจกรรมทางการเมือง

ในขณะที่เดียวกันเขาก็ทุกข์ทรมานใจ เนื่องจากเสียงตำหนิจากมโนธรรมที่เตือนว่าเขาทำเรื่องผิดกฎหมาย จนกระทั่งเขาทำการค้าผิดพลาด ซึ่งเป็นต้นเหตุให้เขารู้สึกว่าสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างและตัดสินใจจมน้ำของตัวเอง เพื่อให้ตนเองรู้สึกว่าได้ฆ่าตัวตายจากโลกในอุดมคติที่ต้องการใช้ชีวิตอิสระ และเข้าไปอยู่ในโลกของคนบาปอย่างเต็มตัว ดังที่บรรยายว่า

The little vessel, broken and gone like the only toy of a lonely child, the sea itself, which had swallowed it, throwing me on shore after a shipwreck that instead of a fair fight be in me the memory of suicide. It took me away all that there was in me of independent life, but just faced to take me out of the world, which looked then indeed like another world fit for no one else but unrepentant sinners.³⁶

การกระทำดังกล่าวเป็นการลงโทษตนเองของ superego เมื่อตระหนักว่าตนทำความผิดเพื่อลดความความทรมานใจที่เกิดจากมโนธรรมสำนึก และจิตกังวลจากมโนธรรม (Moral Anxiety) แต่เมื่อเขายอมสละอุดมคติของตนเองด้วยการเข่าจมน้ำเพื่อลบล้างความผิดพลาดในการทำงานแล้ว เขาก็มุ่งความหวังทั้งหมดไปที่ความรักที่มีต่อ ดอนนา ริต้า หญิงคนรักของเขา ทว่าเขากลับต้องพบกับความล้มเหลวของหญิงคนรักที่ไม่สามารถตัดสินใจเลือกกระหว่างเขากับคนรักเก่าของเธอได้

³⁶ Ibid. p 256.

การสูญเสียเรือซึ่งเปรียบเสมือนตัวแทนของโลกในอุดมคติซึ่งก็คือโลกที่อิสระและความผิ้วางความรักที่เขาหันมายึดเป็นที่พึ่งในชีวิต ทำให้เขาเกิดความรู้สึกท้อแท้สิ้นหวังจนหันไปใช้สัญชาตญาณมุ่งตายเป็นทางออก เนื่องจากกลไกการลงโทษตนเองของมโนสำนึกไม่สามารถทำให้เขาหลุดพ้นจากความทรมานใจได้ เขาใช้ลูกธนูทองที่เป็นสัญลักษณ์ของความรักระหว่างเขากับคอนนา ริต้า และเป็นตัวแทนของโลกแห่งวัตถุของเขาแทงตนเองตาย เพื่อนำตนเองให้หลุดพ้นจากปัญหาต่าง ๆ ไปสู่ความเป็นอิสระที่เขาใฝ่ฝัน

ตัวละครใช้สัญลักษณ์ของความรัก และโลกแห่งวัตถุฆ่าตัวตาย เน้นให้ผู้อ่านเห็นว่า การใช้ชีวิตในสังคมที่เต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวาย ซึ่งเกิดจากความรักและความโลภนั้น เป็นสาเหตุของความทุกข์ทรมานทางใจ ในขณะที่โดมินิค (Dominic) เพื่อนักเดินเรือของจอร์จใช้ชีวิตนักเดินเรืออิสระที่ไม่ต้องผูกพันกับเรื่องใด ๆ นั้นได้ชีวิตที่มีความสุขอย่างแท้จริง

ปัญหาที่เกิดจากความสับสนยุ่งยากของการใช้ชีวิตในสังคมเกิดขึ้นอีกในนวนิยาย The Rescue โดยคอนราดเน้นให้เห็นถึงต้นเหตุของปัญหาอันเกิดจากการผูกพันกับคำสัญญาและความรัก กล่าวคือ คอนราดสร้างตัวละครลินการ์ดให้เป็นคนที่มีน้ำใจ และมีความรับผิดชอบในหน้าที่กับปณิธานสูง ego หรือส่วนที่ได้รับการอบรมจากสังคมทำให้เขาตัดสินใจเลื่อนเวลาการตอบสนองของความต้องการของอุดมคติ คือใช้ชีวิตอิสระ ไปช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ได้รับความลำบากก่อน การที่เขาตัดสินใจช่วยเหลือเรือที่เกยตื้นอยู่บนชายหาด ทำให้ได้พบและเกิดความรักกับนางทราเวอร์ส (Mrs. Travers) ซึ่งมีสามีแล้ว เนื่องจากทั้งคู่รู้สึกต่างก็มีลักษณะคล้ายกันทั้งทางความคิดและความรู้สึกว่าตนเองแปลกแยกกับสังคมในบางครั้ง

ความรักทำให้ลินการ์ดสับสน เพราะเขารู้ตลอดเวลาว่าเธอมีสามีแล้ว มโนสำนึกที่ได้รับรับการอบรมจากศีลธรรม Superego ทำให้เขาปฏิเสธความปรารถนาที่จะรักเธอ เนื่องจากขัดต่อศีลธรรม ประกอบกับการรักษาสัญญาที่เคยให้ไว้กับเพื่อนฮาสซิม (Hassim) ทำให้เขาต้องยื่นมือเข้าช่วยเหลือ เมื่อฮาสซิมซึ่งเป็นเจ้าชายผู้ปกครองเกาะถูกยึดอำนาจ ซึ่งนำลินการ์ดมาสู่การเผชิญกับอันตรายทางร่างกาย

ลินการ์ดตระหนักว่า ความรักนำมาซึ่งความสับสน และความทุกข์ทรมานทางใจ ขณะที่การรับผิดชอบต่อคำพูด และหน้าที่ของกัปตันทำให้เขาเผชิญกับอันตรายทางกาย เขาจึงตัดสินใจละทิ้งข้อผูกมัดทางสังคมทุกอย่างไว้เบื้องหลัง เมื่อช่วยเหลือฮาลิมและเรือของทราเวอร์สได้สำเร็จ ดังที่บรรยายว่า

Lingard returned on board his brig and in the early afternoon the lightning got under way, running past the schooner to give her a lead through the maze of shoals. Lingard was on deck but never looked once at the following vessel.

... The big is beginning to forge ahead; sir, he said in washington. . . .

'How was the yacht heading when you lost sight of her?' he asked.

'South as near as possible!' answer Carter. 'Will you give me a course to steer for night, sir?'

Lingard's lips trembled before he spoke but his voice was calm. 'Steer north,' he said. 37

เขาเลือกเดินทางออกสู่ทะเลโดยมุ่งหน้าไปในทิศทางตรงข้ามกับเรือของทราเวอร์ส ซึ่งนับว่าลินการ์ดสามารถแก้ปัญหาและนำตนเองหลุดจากบ่วงของความรัก และความสับสนของสังคมได้สำเร็จ การแสวงหาความอิสระปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้นในนวนิยายเรื่อง The Rover ซึ่งตัวละครเอกเปย์โรล (Peyrol) ซึ่งเป็นนักเดินเรือ และเป็นโจรสลัดเก่าในวัยหนุ่ม เขาเคยหนีจากการปฏิบัติในฝรั่งเศส และคิดว่าจะได้อาศัยอยู่บนเกาะอย่างสงบ ซึ่งบนเกาะเขาเป็นซิติเซินเปย์โรล (Citizen Peyrol) ซึ่งนอกจากจะหมายความว่า 'นายเปย์โรล' แล้ว ยังทำให้มองเห็นภาพความเป็นพลเมืองของประเทศอีกด้วย ทว่าเขากลับรู้สึกเหมือนนายปัญหาทางการเมืองที่ได้พบบนเกาะที่เขอาศัย และคิดจะเดินทางออกสู่ทะเลอีกครั้งอย่างใจจดใจจ่อ ดังที่เขาพูดว่า

'Now there is nothing in the world to prevent me getting out to sea in less an hour.' As a matter of fact that it was possible for two men to manage the tartane. Thus Peyrol's thought

37 Joseph Conrad. The Rescue (Middlesex : Penguin Books , 1950) pp. 181 - 182.

was comfortingly true in every way, for the loved to feel himself free and had no tie on earth. 38

ความต้องการของเปย์โรล์หลังจากเรียนรู้ชีวิตที่ต้องอยู่ในสังคมที่วุ่นวาย เช่น การต่อต้านฝรั่งเศส ซึ่งทำให้เขาต้องการความสงบสันโดษ และอาศัยอยู่บนเกาะกลับเปลี่ยนไปเป็นความต้องการอิสระเสรีที่ไม่ต้องมีข้อผูกมัดใด ๆ ในชีวิตอีกเพราะเขาพบว่าชีวิตบนเกาะนั้น ยังคงต้องรับผิดชอบต่อชีวิตผู้อื่นที่ตนผูกพันด้วย เช่น ผู้หญิงที่เขารัก และมันนำมาซึ่งความทุกข์ทรมานทางใจ และความไม่สงบสุข ซึ่งนับว่าเขาได้ทำความเข้าใจตนเอง จนพบความต้องการของจิตใจและสามารถหาทางออกที่ดีให้แก่ชีวิต

แก่นเรื่องในนวนิยายของคอนราดเน้นให้เห็นธรรมชาติ และความเป็นไปของชีวิตมนุษย์ ภายใต้แรงผลักดันของความต้องการพื้นฐาน และจิตใต้สำนึก ซึ่งหากเราไม่สามารถเรียนรู้ หรือ ค้นหาตัวตนของตนเองให้พบแล้ว ชีวิตก็จะประสบกับปัญหาและความทุกข์ทรมานทางใจอันนำไปสู่ความหายนะของชีวิตในบั้นปลายได้ เช่นเดียวกับ ตัวละครอัลมาเยอร์, วิลเลียม, เจมส์ เวตต์, นอสโตรโม เวอร์ลอค, ราชมอฟ, จอร์จ และเฮิร์สท ในทางตรงกันข้าม ตัวละครอย่าง กัปตันใน The Secret Sherer, กัปตันใน The Shadow Line ลินการ์ต และเปย์โรล์ กลับประสบความสำเร็จในชีวิตตามที่เขาเหล่านั้นต้องการ เพราะเมื่อเขาสามารถค้นหาตัวตนของตนเองพบ เขาจะสามารถเดินทางต่อไปได้ตามเส้นทางชีวิตอย่างปลอดภัย และมีความสุข ซึ่งลักษณะดังกล่าวล้วนสะท้อนอย่างเด่นชัดจากตัวละครต่างๆของคอนราด

2. การนำทฤษฎีจิตวิเคราะห์มาวิเคราะห์ปมปัญหา

โครงเรื่อง (Plot) ของนวนิยาย คือ การเสนอปมปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวละครเอก อันจะนำเรื่องไปสู่จุดสูงสุดที่ตัวละครจะตระหนักถึงปัญหาที่ได้อพบ และดำเนินไปสู่การคลี่คลายในตอนจบ โครงเรื่องส่วนใหญ่มักดำเนินเรื่องไปตามลำดับเวลาจากจุดเริ่มต้นถึงจุดสุดท้าย ทว่า มีนวนิยายจำนวนมากที่ผู้เขียนสร้างเหตุการณ์ในโครงเรื่องให้สลับไปมา โดยไม่เรียงลำดับเวลาที่เกิดเหตุการณ์นั้น และมีบ้างที่เริ่มต้นเรื่องเมื่อตัวละครเอกมีอายุมาก และย้อนกลับไปที่คิดถึงเรื่องใน

อดีต เช่น นวนิยายของคอนราด เรื่อง An Outcast of the Island, Nostramo และ Under Western Eyes เป็นต้น ซึ่งการสร้างโครงเรื่องในแบบนี้จะทำให้ผู้อ่านรับรู้ตอนจบของเรื่องตั้งแต่ต้นว่า เรื่องจะจบลงแบบโศกนาฏกรรมหรือสุขนาฏกรรม

ปมปัญหาที่เกิดขึ้นในวรรณกรรมจะกล่าวถึงความขัดแย้งต่าง ๆ ของมนุษย์เช่น ความขัดแย้งในตัวบุคคล ความขัดแย้งระหว่างตัวเอกกับผู้อื่น และความขัดแย้งระหว่างตัวเอกกับสังคม เป็นต้น ซึ่งความขัดแย้งนี้เรียกว่าเป็นปมปัญหาของเรื่อง และการแก้ปมปัญหาของตัวละครก็คือ การแก้ไขความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และนำไปสู่การเสนอแก่นเรื่องหรือความคิดสำคัญที่ผู้เขียนต้องการสื่อผ่านวรรณกรรมเล่มนั้น ๆ³⁹

ปมปัญหาที่ปรากฏในวรรณกรรมของคอนราดทั้ง 3 แบบ คือ ปมปัญหาภายในใจของตนเอง ปมปัญหาระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และปมปัญหาระหว่างมนุษย์กับสังคม ล้วนเป็นปมปัญหาที่เกี่ยวกับสภาวะจิตใจของมนุษย์ เนื่องจากเขามุ่งเสนอแก่นเรื่องเกี่ยวกับสาร์ตละแห่งชีวิตทั้งสิ้น

2.1. ปมปัญหาความขัดแย้งภายในตนเอง

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในจิตใจของตัวละครของคอนราดเกิดขึ้นจากความต้องการ 2 อย่างของตัวละครขัดแย้งกันเองอย่างมากจนเป็นเหตุให้เขาต้องเลือกตอบสนองความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว

ตัวละครในนวนิยายช่วงแรกได้แก่เรื่อง Almayer's Folly และ An Outcast of The Island ของคอนราดเกิดจากการต้องเลือก ระหว่างความต้องการอำนาจ ทรัพย์สินเงินทอง กับความรักของคนในครอบครัว อัลมาเยอร์ต้องเลือกระหว่างการค้าอาวุธเถื่อน เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินเงินทองที่เขาคิดว่ามันสามารถจะเป็นฐานนำเขาไปสู่การโค่นล้มอำนาจของหัวหน้าหมู่บ้าน เพื่อที่ตนเองจะได้ควบคุมแทนได้ และความรักจากลูกสาวคนเดียวที่เขาฝากความหวังไว้ว่าจะต้องเป็นผู้สืบ

³⁹ ศรีเรือน แก้วกังวาล, อ่านคนอ่านวรรณกรรม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2529) หน้า 16.

ทอดอำนาจต่อจากเขา id ในตัวเข้ามาควบคุมจิตใจทำให้อัลมาเยอร์สนใจเฉพาะการตอบสนองความต้องการของตนเอง และเลือกตอบสนองความต้องการอำนาจของเขาแทนที่จะให้ความดูแลเอาใจใส่ลูกสาวที่เขารัก จนทำให้ลูกสาวตัดสินใจหนีตามชายคนรักไป เมื่ออัลมาเยอร์ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของ id ได้ เขาจึงหันมาสนใจลูกสาว แต่ก็พบว่าลูกสาวของตนไม่เลือกอยู่กับเขา แต่เลือกไปกับคนรักแทน สร้างความผิดหวัง และความเสียใจต่ออัลมาเยอร์อย่างมาก เขาต้องกลับไปบ้านที่โดดเดี่ยว และอยู่ตามลำพังอย่างคนไร้วิญญาณ จนกระทั่งตายไปในที่สุด (พิจารณาแผนภูมิหน้า 58 ประกอบคำอธิบาย)

ตัวละครวิลเลมใน An Outcast of the Island ก็มีความขัดแย้งในตัวเองด้วยสาเหตุเดียวกันกับอัลมาเยอร์ เขาตั้งความหวังในชีวิตไว้ที่การมีอำนาจและความร่ำรวย และปล่อยให้ id เข้ามาควบคุมจิตใจ จนหาหนทางตอบสนองความต้องการดังกล่าวด้วยการเลือกแต่งงานกับลูกสาวบุญธรรมชาวพื้นเมืองของลินการ์ด ซึ่งเป็นเจ้านายทั้งที่ไม่ได้รักเพื่อความก้าวหน้าของตนเอง ทั้งๆที่เขาก็มีความรักอย่างจริงใจกับไอซา (Aissa) สาวลูกครึ่งที่ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมเนื่องจากความเป็นลูกครึ่งของเธอ

ปมปัญหาเกิดขึ้นเพราะเขาไม่สามารถตัดสินใจเลือกตอบสนองความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวได้ เพราะความต้องการทั้งสองของเขาขัดแย้งกันเอง เมื่อถึงเวลาที่เขาจะต้องตัดสินใจ เขากลับทำทั้ง 2 อย่าง คือแต่งงานกับลูกสาวบุญธรรมของเจ้านายเพื่ออำนาจ และในขณะเดียวกันก็ไปมีความสัมพันธ์ลับๆกับไอซา ซึ่งถือเป็นการทรยศต่อภรรยาและก็เท่ากับทรยศต่อผู้มีอำนาจในหมู่บ้านอย่างลินการ์ดด้วย และเมื่อเขาไม่สมปรารถนา เพราะลินการ์ดไม่ให้ความสำคัญต่อเขามากขึ้นในฐานะลูกเขย เขาก็หนีไปค้าอาวุธเถื่อนเพื่อสร้างฐานอำนาจ และแยกตัวเองออกมาจากกลุ่มสังคมเนื่องจากคิดว่าตนเองอยู่ในฐานะเหนือกว่า ทำให้ชาวบ้านไม่ไว้วางใจ และรังเกียจตัวเขา เมื่อความจริงปรากฏว่าวิลเลมทรยศต่อทุกคนที่เขาเกี่ยวข้องด้วย วิลเลมเลือกหนีโดยทิ้งไอซาไว้ตามลำพังทั้งๆที่เคยสัญญาว่าจะไม่ทอดทิ้งเธอ ความเห็นแก่ตัวอันเกิดจากสัญชาตญาณมุ่งเป็นสั้งให้เขาเอาตัวรอดก่อนที่จะคำนึงถึงสิ่งอื่นๆ ทำให้ทุกคนในสังคมกลายเป็นศัตรูกับเขา และเขาก็ต้องจบชีวิต

จบชีวิตอยู่ในทะเล ขณะพยายามหนีจากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งในใจของตนเอง ด้วยน้ำมือของไอซา คนรักที่เขาทรยศ

ปัญหาของวิลเลมมิได้เกิดขึ้นเพราะความขัดแย้งในใจของเขาเพียงอย่างเดียว แต่เขายังสร้างปมปัญหาระหว่างตนเองกับผู้อื่นขึ้นด้วย กล่าวคือ ความขัดแย้งในใจของตัวละครเอกที่ต้องการจะเป็นผู้ที่มีอำนาจ และร่ำรวย ทั้ง ๆ ที่ตนเองเป็นชาวต่างชาติต่างถิ่น และเดินทางมาอย่างมือเปล่า ทำให้เขากล้าทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรม เช่น ยอมแต่งงานกับลูกสาวหัวหน้าหมู่บ้าน เพื่ออำนาจ และผิดกฎหมายเช่นการลอบค้าอาวุธเถื่อนหรือการค้าอาวุธเพื่อความร่ำรวย ด้วยเหตุนี้เขาจึงสร้างปมปัญหาระหว่างตนเองกับตัวละครอื่น และสังคมอีกด้วย

ความขัดแย้งในใจของตัวละครในนวนิยายช่วงที่ 2 คือ เรื่อง The Nigger of The Narcissus, Lord Jim, Nostramo, The Secret Agent และ Under Western Eyes เป็นความขัดแย้งระหว่างอุดมคติในใจและนิสัยที่แท้จริงของตนเองซึ่งเป็นไปในทางตรงกันข้ามกับอุดมคติ ตัวละครเอกมีความต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต แต่กลับพลาดกล้วที่จะเผชิญหน้ากับปัญหา ทั้ง ๆ ที่การแก้ปัญหาคือการนำไปสู่ความสำเร็จ และการยอมรับจากสังคม

อุดมคติของตัวละครเจมส์ เวตต์คือการได้เป็นวีรบุรุษ เป็นนักเดินเรือที่สังคมยอมรับ แต่เมื่อเขาพบกับปัญหาที่ลูกเรืออื่น ๆ ไม่ยอมรับนิสัยที่เป็นนิโกรของเขา เพราะเขาเป็นนิโกรและมีสีผิวที่แตกต่าง ความรักตัวเองอันเกิดจากอาการนาซิซึมทำให้เขากลับเก็บตัว และไม่พยายามปรับตัวเข้ากับสังคม โดยเป็นฝ่ายรอคอยให้สังคมเข้าใจเขา เพราะหวาดกลัวที่จะต้องเผชิญหน้ากับปัญหา และอ่อนแอเกินกว่าจะต่อสู้กับความอยุติธรรมที่ได้รับ ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เขาหมกมุ่นกับเรื่องของตนเองมากจนกระทั่งนำตนเองไปสู่ปมปัญหาต่อไปคือ ความขัดแย้งกับลูกเรือดอนคิน (Donkin) และความขัดแย้งระหว่างเขากับสังคมบนเรือต่อไป

ความขัดแย้งในใจของลอร์ดจิม เป็นความขัดแย้งระหว่างความต้องการเป็นวีรบุรุษและความกลัวตาย ซึ่งโดยความหมายของคำว่า วีรบุรุษ นั้นคือ บุคคลที่กล้าหาญ แต่จิมกลับพลาดกล้วจิมฝันเสมอว่าเขาจะต้องได้เป็นวีรบุรุษ เป็นผู้นำที่มีคนนิยมยกย่อง แต่เมื่อเรือพัตนา (Patna) โดนพายุ จิมกลับปล่อยให้ id และสัญชาตญาณมุ่งเป็นเข้ามามีอำนาจเหนือจิตใจจนกระทั่งโศกลงทะเลเพื่อ

หนีเอาตัวรอดเพียงคนเดียว ทั้ง ๆ ที่เขาควรช่วยทำหน้าที่ของตนเองบนเรือ เพราะเขาคิดว่าอย่างไรเสีย เรือก็ไม่มีทางรอดจากพายุที่พัดกระหน่ำไปได้ เมื่อ superego เป็นฝ่ายเข้ามามีอำนาจแทน id เขาก็เกิดความละอายใจที่กระทำผิดต่อลูกเรือ โดยทิ้งความรับผิดชอบที่มีต่อพวกเขาไว้ให้พวกเขาต่อสู้ตามลำพังทำให้จิมไม่กล้ากลับไปใช้ชีวิตในสังคมเดิมอีกเพราะกลัวการถูกประณามจากสังคม เมื่อรู้ความจริง ในขณะเดียวกันจิมก็รู้สึกเสียตายนโอกาสที่จะได้แสดงตนเป็นวีรบุรุษด้วย

นอกจากนั้น ความขัดแย้งระหว่างอุดมคติในใจ และนิสัยขลาดกลัว — เอาตัวรอดของตัวละครนอสโตรโม จิม ยังเกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อเขาไปอาศัยบนเกาะ และหายตัวไปอีกครั้ง เมื่อมีโจรสลัดขึ้นบุกเกาะอันเป็นสาเหตุให้เกิดปมปัญหา ความขัดแย้งระหว่างจิมกับสังคมในเวลาต่อมา

นวนิยายช่วงต่อมาของคอนราดอันได้แก่เรื่อง Nostramo, Chance และ Victory นั้น ตัวละครนอสโตรโม แอนโทนี และเฮิร์สทต่างก็มีความขัดแย้งภายในใจเหมือนกัน คอนราดแสดงความขัดแย้งในจิตใจของตัวละครที่ตกอยู่ในสภาพสังคมที่กดดัน เพราะการเมืองระบอบเผด็จการ ตัวละครต้องเลือกระหว่างความปรารถนาสองประการคือ การเข้าไปมีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคม เพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองและการออกจากสังคมไปใช้ชีวิตสันโดษเพียงลำพัง

ตัวละครนอสโตรโมจากนวนิยายเรื่อง Nostramo มีความต้องการพื้นฐานอยู่ที่การปลีกตัวจากสังคมไปใช้ชีวิตอย่างสันโดษ กล่าวคือ เขาต้องการจะสร้างความมั่นคง และปลอดภัยในการดำเนินชีวิตของตนเองโดยไม่ต้องการจะนำตนเข้าไปมีส่วนร่วมหรือต่อสู้กับสังคมนอบ ๆ ตัว แต่ในขณะเดียวกันจิตสำนึกที่รักอิสระ และความถูกต้องนี้ ก็มีส่วนทำให้เขาเกิดความต้องการจะต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองแบบเผด็จการซึ่งกูดเป็นผู้นำอยู่ในขณะนั้น

Superego หรือ มโนสำนึกในใจของนอสโตรโมทำให้เขาตัดสินใจเลือกเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม และเข้าเป็นสมาชิกของพรรคเดโมแครตทำการต่อสู้กับกูดอันเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งกับกูดต่อไป

ความต้องการของเวอร์ลอคในนวนิยายเรื่อง The Secret Agent ก็เหมือนกับนอสโตรโม กล่าวคือ เวอร์ลอคคนนั้นต้องการจะเป็นหัวหน้าครอบครัว และประสบความสำเร็จในการค้าขายแต่เมื่อ

เขาอยู่ในสังคมที่มีการปกครองแบบเผด็จการ และต้องทนต่อการถูกกดขี่ข่มเหงของรัฐบาลที่เขาวิพากษ์วิจารณ์ เขาเลือกที่จะลุกขึ้นปฏิบัติการต่อต้านการปกครองดังกล่าวเพื่อแสวงหาความอิสระ และความเป็นธรรมในสังคม แม้ว่าการต่อสู้ดังกล่าวจะทำให้เขาต้องละทิ้งความสุขในครอบครัวต้องยอมละทิ้งความต้องการพื้นฐานของตนเองไป

นวนิยายเรื่อง Under Western Eyes เสนอภาพความขัดแย้งในใจของตัวละครเอกราชูมอฟให้กลับใจไปเหมือนกับลอร์ด จิม อีกครั้งคือ เขาต้องละทิ้งการสนองความต้องการพื้นฐานที่ต้องการเป็นวีรบุรุษเพราะความขลาดกลัวความตาย ราชูมอฟตั้งเป้าหมายในชีวิตไว้ที่การเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนร่วมในการปฏิวัติการปกครองและได้เป็นวีรบุรุษของประชาชนที่เขาช่วยให้รอดพ้นจากการถูกกดขี่ข่มเหงของรัฐบาล แต่เมื่อถึงเวลาที่เขาจะได้ต่อสู้จริง ๆ เพื่อแสดงความกล้าหาญและได้เป็นวีรบุรุษตามที่ต้องการ เขากลับเกิดความกลัวเมื่อถูกนำตัวไปสอบสวนและได้รับข้อเสนองานที่เขาจะปลอดภัยหากเปิดเผยตัวฮาลดินผู้ก่อวินาศภัย ความรักตัวกลัวตายประกอบกับความเห็นแก่ตัวที่ซ่อนอยู่ในจิตใต้สำนึกทำให้เขาละทิ้งมโนธรรม และเลือกปฏิบัติในทางตรงกันข้ามกับอุดมคติที่ตั้งไว้คือ เขาเลือกที่จะเปิดเผยความลับโดยบอกที่ซ่อนของเพื่อนรักที่เป็นผู้ก่อวินาศภัยนั้น แต่เมื่อได้กระทำความคิดไปแล้ว มโนสำนึกก็เข้ามาบีบบังคับในจิตใจแทนจิตใต้สำนึก ซึ่งทำให้เขาสำนึกผิดและออกเดินทางไปพบกับครอบครัวของฮาลดิน เพื่อบอกความจริงเป็นการไถ่โทษ การตัดสินใจไถ่โทษโดยการเดินทางไปหาครอบครัวฮาลดินของราชูมอฟ ทำให้เขาได้พบกับนาตาเลียน้องสาวของฮาลดิน และเกิดความขัดแย้งระหว่างเขากับเธอขึ้นต่อไปอีก

นวนิยายช่วงต่อมาของคอนราดทั้ง 2 เรื่องคือ Chance และ Victory นั้นตัวละครแอนโทนี และ เอิร์สท ต่างก็มีความขัดแย้งในใจเหมือนกับบนอสโตรโมตรงที่ พวกเขาต้องการจะใช้ชีวิตอย่างสันโดษตามลำพัง แต่ก็ไม่สามารถทำตามความต้องการของตนเองได้ แต่ต่างกันตรงที่ Chance และ Victory เกิดความรักกับหญิงสาว ในขณะที่จากบนอสโตรโมที่กลับเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมอีกครั้ง เพราะประโยชน์ของส่วนรวม และการเลือกกลับไปใช้ชีวิตในสังคมอีกครั้งของแอนโทนี และเอิร์สท เป็นการเลือกตอบสนองความต้องการที่เกิดจากสิ่งเข้าเฉพาะหน้าโดยไม่ได้คิดไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อนอันเป็นการทำงานในระดับจิตไร้สำนึกโดยจิตใจไม่รู้สึกรู้สีกตัว และลืมไปว่าความต้องการเดิมของตนเองคือความต้องการสันโดษ ซึ่งการเลือกดังกล่าวทำให้พวกเขาต้องพบกับความขัดแย้งกับคนอื่นในสังคมต่อไป

ความขัดแย้งในใจของตัวละครกัปตันในนวนิยายเรื่อง The Shadow Line นั้นเปลี่ยนจากความขัดแย้งระหว่างอุดมคติกับการปฏิบัติตนในทางตรงกันข้าม มาเป็นความขัดแย้งและความไม่มั่นใจในตนเองอันเนื่องมาจากอายุที่เพิ่มมากขึ้นกับความต้องการที่จะรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง

การไร้ประสบการณ์ในการทำงานของกัปตันมีผลให้เขาเกิดความวิตกกังวล (Neurotic Anxiety) ว่าตนเองความสามารถมากพอ เขาขาดความเชื่อมั่นจนท้อถอย และหมดกำลังใจที่จะต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ในการทำงาน จนทำให้เขาเกิดปัญหากับแรนซัม (Ransom) ผู้ซึ่งยังคงมีความกระตือรือร้นในการทำงานและไม่พอใจที่กัปตันผู้ควบคุมเรือเกิดความเหนื่อยหน่ายและท้อแท้เช่นนั้น

นวนิยายช่วงสุดท้ายทั้ง 3 เรื่องคือ The Arrow of the Gold, The Rescue และ The Rover นั้นคอนราดสร้างความขัดแย้งในใจของตัวละครเอกให้กลับไปมีลักษณะเหมือนกับตัวละครนอสโตโม และแอนโทนี่อีกครั้งโดยให้ตัวละครต้องเลือกกระทำความต้องการพื้นฐานคือ การแสวงหาอิสระและหลุดพ้นจากสังคมที่วุ่นวาย กับการกลับเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่อต้านการเมืองการปกครองที่เขาไม่พอใจ เพื่อสร้างคามยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม แต่ในขณะเดียวกันเขาก็ต้องการจะเดินทางท่องเที่ยวไปในทะเลอย่างอิสระ มีชีวิตที่ปลอดภัยและมั่นคง ซึ่งในที่สุดเขาก็ต้องตัดสินใจกระทำตามมโนธรรมและอุดมคติ คือ กลับเข้าไปมีส่วนร่วมกับสังคม และต่อสู้เพื่อความยุติธรรม โดยละทิ้งความต้องการมีอิสระและความปลอดภัยของชีวิต การเข้าไปอยู่ในสังคมทำให้เขาต้องติดต่อกับคนอื่นอันเป็นต้นเหตุให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเขากับคนอื่นอีกในภายหลัง

ในขณะที่แอนโทนี่และนอสโตโมเกิดความขัดแย้งในใจเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม กัปตันลินการ์ดในนวนิยายเรื่อง The Rescue กลับเกิดความขัดแย้งในใจเนื่องจากคำสัญญาและความรักระหว่างหญิงชายเหมือนเฮิร์สทและแอนโทนี่ ลินการ์ดไม่ได้ตั้งเป้าหมายในชีวิตไว้ที่การแสวงหาความอิสระในตอนแรก เขาเป็นคนมีน้ำใจและยึดมั่นในคำสัญญา เขาจึงเดินทางไปยังเกาะในแถบมาลายูเพื่อพบกับฮาลซิมตามที่เคยบอกไว้ก่อนจากกัน ซึ่งทำให้เขาได้ช่วยเหลือเรือที่เกยตื้นบนชายหาดระหว่างการเดินทางและพบกับนางทราเวอร์ส กับการกระทำตามมโนสำนึกของตนเองที่เตือนว่า การละเมิดต่อภรรยาผู้อื่นนั้นเป็นบาปและขัดต่อหลักศีลธรรม ในขณะที่เดียวกันเขาก็สับสนเนื่องจากทราบว่าเขาต้องช่วยฮาลซิมต่อสู้กับพวกกบฏที่ยึดอำนาจไปจากฮาลซิมตามสัญญา ทั้งๆที่เขาต้องการใช้ชีวิตอย่างสงบและมั่นคงปลอดภัย การเจอตัวแสดงความรักสนมต่อนางทราเวอร์ส จนนางทราเวอร์สพอใจและเกิดความรักตอบนั้นเกิดจากการกระทำของจิตใต้สำนึกที่

ของจิตใต้สำนึกที่ขาดการไตร่ตรอง และไม่รู้สึกตัวที่กำลังกระทำผิด ทำให้เขาเกิดความขัดแย้งต่อนายทราเวอร์สสามี และการตัดสินใจช่วยเหลือฮาสซิมก็ทำให้เขาเกิดความขัดแย้งต่อจอร์เกนสัน (Jorgenson) ที่ไม่ต้องการให้เขาเลี้ยงอันตรายเป็นการต่อสู้กับพวกกบฏ

ความขัดแย้งในใจของตัวละครเปย์โรลในนวนิยายเรื่อง The Rover นั้นเกิดขึ้นจากความต้องการสองประการที่ขัดแย้งกัน เขาต้องเลือกกระทำเพียงอย่างเดียว คือ ระหว่างการตอบสนองความต้องการอิสระในชีวิตเพื่อหนีจากความสับสนวุ่นวายของสังคมเมืองและระบอบการปกครองที่เขาไม่พอใจ กับการตอบสนองความต้องการช่วยเหลือกัปตันรีล (Captain Real) และอาร์เลตต์ (Arlette) ให้ได้สมหวังในความรัก เปย์โรลทราบดีว่า เขาต้องการจะเดินทางออกสู่ทะเลเพื่อแสวงหาความอิสระ โดยไม่ต้องการจะมีส่วนยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ดังที่เขาบอกกับสเคโวลา (Scevola) ว่า ' I have nothing to do with your politics. I was at the other side of the world.'⁴⁰ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเขาเป็นคนที่อยู่ในอีกด้านหนึ่งของโลก ด้านที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับการเมือง แต่ความสัมพันธ์ระหว่างเขากับแคทเธอริน (Catherine) ป้าของอาร์เลตต์ที่เคยให้ความช่วยเหลือเขา ก็ทำให้เขาต้องตัดสินใจเลือกช่วยเหลืออาร์เลตต์ให้พ้นจากการติดตามของสเคโวลาที่หลงรักเธอ เพื่อตอบแทนบุญคุณของแคทเธอริน และช่วยให้อาร์เลตต์ในคสมหวังในความรักที่มีต่อรีล เนื่องจากเขาคิดว่าสถานการณ์ที่อาร์เลตต์พบ เหมือนกับสถานการณ์ที่เขาเคยพบขณะที่หนีจากการปฏิวัติฝรั่งเศสในวัยหนุ่ม เขาแทนภาพสเคโวลาเป็นภาพของผู้ปกครองกระหายอำนาจ และมองภาพอาร์เลตต์เป็นตัวของเขาเองที่ต้องการจะหนีให้พ้นจากการถูกคุกคามและการถูกเอารัดเอาเปรียบโดยไม่เต็มใจ การช่วยอาร์เลตต์ให้พ้นจากเงื้อมมือของสเคโวลา ซึ่งเท่ากับช่วยให้เธอมีอิสระ ซึ่งเขาคิดว่าเป็นการตอบสนองความต้องการเล็ก ๆ ในใจของตนเองที่ต้องการอิสระ การได้ช่วยให้คนอื่นได้อิสระ จึงนับเป็นการทำให้ตนเองมีความสุขและรู้สึกสมปรารถนาไปด้วย การตัดสินใจช่วยอาร์เลตต์และกัปตันรีลทำให้เปย์โรลต้องประสบกับปัญหาขัดแย้งกับบุคคลอื่น คือ สเคโวลา ซึ่งเสียผลประโยชน์ไป

ความขัดแย้งภายในใจของตัวละครเอกในนวนิยายทุกเรื่องของคอนราดเกิดขึ้นจากความ

40 Joseph Conrad. The Rover (London : J.M. Dent & Son LTD., n.d.) p. 27.

ขัดแย้งระหว่างการรักษาคติของตนเองกับการเลือกปฏิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการที่ถูกเร้าจากภายนอก และด้วยความไม่เข้าใจในจิตใจได้สำนึกของตนเองนี้เอง จึงนำไปสู่ปมปัญหาระหว่างตนเองกับผู้อื่นต่อไป

2.2 ปมปัญหาระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

เมื่อตัวละครไม่มีความเข้าใจในตนเองดีพอจนทำให้เกิดความขัดแย้งในจิตใจ เมื่อเขาตัดสินใจเลือกตอบสนองความต้องการจากสิ่งเร้าภายนอก สิ่งที่มาคือทำให้พวกเขาเกิดปัญหาความขัดแย้งกับตัวละครอื่น ความพยายามที่จะแก้ปัญหาทำให้ตัวละครเอกนำตัวเองไปสู่ทางออก 2 ทาง คือ ทางออกที่นำไปสู่ปมปัญหาที่ยิ่งใหญ่ขึ้นกว่าเดิม คือ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครเอกกับสังคม และ ทางออกที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหา และพบทางออกที่ดีขึ้น

2.2.1 ทางออกที่นำไปสู่ปมปัญหาที่ยิ่งใหญ่กว่าเดิม

เนื่องจากตัวละครบางตัวมีกลไกทางจิตที่เรียกว่า การปกป้องตนเอง (self - Protection) ซึ่งเป็นลักษณะของคนที่ยึดความคิด ความรู้สึกและความปรารถนาของตนไปให้ผู้อื่น เพราะรู้ว่า สิ่งที่เขาปรารถนานั้นไม่มีทางจะเป็นความจริงขึ้นมาได้ หรือรู้ว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นเรื่องไม่ดี และไม่สามารถยอมรับได้อันเป็นเหตุให้คนกระทำเรื่องก้าวร้าวรุนแรง เช่น ก่ออาชญากรรมหรือการมีอคติต่อคนต่างชาติ ซึ่งมาจากกลไกการป้องกันตนเองตามความต้องการพื้นฐานที่ติดตัวมาตั้งแต่เด็ก 41

ตัวละครในช่วงเริ่มแรกมักมีสภาพเป็นเช่นนี้ เช่น อัลมาเยอร์ที่มอบความหวังทั้งหมดของตนเองในการครอบครองทรัพย์สิน และอำนาจของหัวหน้าไร่ที่ตัวนี้นำลูกสาว และเกิดอคติต่อเดน (Dain) คนรักที่มาจากต่างหมู่บ้านของลูกสาวเนื่องจากรู้ว่า เดนจะมาแย่งตัวคนที่เขานิยามว่า ความหวังทั้งหมดของเขาไป อัลมาเยอร์เกิดความขัดแย้งกับเดน และวางแผนฆ่าเขา จนทำให้ลูกสาวตัดสินใจหนีตามชายคนรักไปเมื่อประจักษ์ว่าอัลมาเยอร์เห็นแก่ตัวโดยไม่สนใจความสุขของผู้อื่นเลย

41 ปราโมทย์ เชาวศิลป์. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ฟรอยด์ (กรุงเทพฯ สหประชาพานิชย์, 2526) หน้า 49.

เมื่อความหวังที่จะให้ลูกสาวเป็นผู้สืบทอดเจตนาหมยในการแย่งชิงอำนาจ และทรัพย์สินสมบัติจากหัวหน้าเผ่าไม่เป็นผลสำเร็จ อัลมาเยอร์ก็หันไปค้าของเถื่อนกับชาวผิวขาว จนเป็นเหตุให้หัวหน้าเผ่าสงสัยในตัวเขา ประกอบกับคู่ค้าของเขาคือลากัมบา (Lakamba) เกิดความกลัวว่าอัลมาเยอร์จะทรยศและกลัวว่าตนจะถูกจับได้ เขาก็ตัดสินใจวางแผนฆ่าอัลมาเยอร์ อัลมาเยอร์จึงไม่สามารถพึ่งพิงฝ่ายใดได้ เพราะเกิดความขัดแย้งกับทั้ง 2 ฝ่าย นอกจากนั้นสังคมหมู่บ้านยังหมดความไว้วางใจเขาตามหัวหน้าหมู่บ้านไปด้วยจนทำให้เขาไม่สามารถอยู่ในสังคมต่อไปอีกได้ อัลมาเยอร์เป็นตัวละครที่ล้มเหลวเพราะ ego ในตัวเองทำงานบกพร่อง เนื่องจาก ego ซึ่งเป็นส่วนที่ควบคุมให้เราพยายามปรับตัวเข้าหาสังคม ทำงานไม่ประสบผลสำเร็จ พฤติกรรมของเขาจึงก่อให้เกิดปัญหาระหว่างเขากับสังคมตลอดเวลา ตั้งแต่ครอบครัว ไปจนถึงสังคมใหญ่คือหมู่บ้านที่เขาอยู่

วิลเลียมก็พบปัญหาเช่นเดียวกับอัลมาเยอร์ เพราะเขายอมแต่งงานกับลูกสาวของหัวหน้าเผ่า เพื่อใช้เป็นบันไดก้าวขึ้นสู่ความมีอำนาจ และเป็นเศรษฐี ทว่าเมื่อเขาผิดหวัง ความไม่รักภรรยา และความกดดันที่เกิดจากความผิดหวังทำให้เขาทุบตีภรรยาเพื่อระบายอารมณ์ จนเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งกับหัวหน้าหมู่บ้าน ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ชาวบ้านพลอยไม่พอใจเขาด้วย ประกอบกับการที่วิลเลียมเลือกที่จะมีความสัมพันธ์กับไอซา สาวลูกครึ่งที่ชาวบ้านไม่ยอมรับอยู่แล้วเนื่องจากถือว่าคุณครึ่งอย่างเธอมีเลือดไม่บริสุทธิ์ไม่ใช่ชาวบ้านอย่างแท้จริง วิลเลียมจึงกลายเป็นคนแปลกแยกกับสังคมไปโดยปริยาย

การตอบสนองความต้องการพื้นฐานที่ต้องการจะเป็นผู้มีอำนาจ และทรัพย์สินทำให้ทั้งวิลเลียม และอัลมาเยอร์เกิดความขัดแย้งกับคนอื่น ในขณะที่เดียวกันสีผิวที่แตกต่างจากผู้อื่น ซึ่งเป็นความแตกต่างภายนอกที่เห็นได้ชัดเจนก็เป็นชนวนแรกที่ทำให้เขาทั้งคู่แตกต่างจากสังคมที่เขาอยู่ และมีส่วนทำให้เขาไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม

กรณีดังกล่าวจะปรากฏอย่างเด่นชัดในนวนิยายเรื่อง *The Nigger of the 'Narcissus'* ที่ตัวละครเอก เจมส์ เวตต์เป็นลูกเรือนิโกร ที่ทำงานร่วมกับชาวอังกฤษที่เหยียดผิว การมีใจอคติต่อชาวต่างชาติของพวกลูกเรืออังกฤษที่เกิดขึ้นกับเวตต์นั้น ก็เกิดจากกลไกการป้องกันตนเอง ประกอบกับการปิดสันดานตนเอง โดยไม่ยอมปรับตัวเข้าหาผู้อื่น ทำให้เวตต์เกิดปัญหาขัดแย้งกับ

ดอนกิน (Donkin) ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เวตต์หมกกำลังใจที่จะทำหน้าที่ลูกเรือของตนเอง และยังเก็บตัวมากขึ้น จนทำให้เขาเกิดความขัดแย้งกับสังคมบนเรือต่อมา

ตัวละครในนวนิยายเรื่องต่อมาคือ Lord Jim ความขัดแย้งระหว่างจิมกับโตรามีนหัวหน้าหมู่บ้านเกิดจากการที่จิมหายตัวไปจากหมู่บ้านขณะที่มีโจรสลัดบุก เหมือนกับที่เขาเคยหนีจากเรือพัฒนาเมื่อเกิดพายุหนัก ความเคลือบแคลงสงสัยของโตรามีนที่ทราบว่า จิมเคยหนีจากเรือพัฒนาทำให้เขาไม่ไว้วางใจจิมอีกต่อไป ซึ่งการไม่ไว้วางใจของหัวหน้าเผ่า เป็นสาเหตุให้ลูกบ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มสังคมที่จิมอยู่นั้นไม่ยอมรับในตัวเขาตามไปด้วย อันเป็นเหตุให้เขาเกิดปมปัญหาเกี่ยวกับสังคมต่อไป

ตัวละครในนวนิยายช่วงที่ 3 คือ Nostramo, The Secret Agent และ Under Western Eyes นั้นเกิดความขัดแย้งกับบุคคลอื่น เนื่องจากการเห็นแก่ส่วนรวม ซึ่งแตกต่างจากช่วงแรกที่เกิดขึ้น เพราะ การเลือกตอบสนองความต้องการของตนเองเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก

นอสโตรโมเกิดปัญหาขัดแย้งกับผู้ปกครองโดยตรง คือ กูล เนื่องจากมีอุดมคติ และเป้าหมายในชีวิตต่างกัน ในทางตรงข้าม กล่าวคือ นอสโตรโมต้องการความเป็นอิสระและความเป็นธรรมในสังคม ในขณะที่กูลนั้นต้องการทำทุกวิถีทางเพื่อสนองความต้องการอำนาจและทรัพย์สินเงินทอง และนอสโตรโมถือได้ว่าเป็นตัวแทนของเสรีนิยม และกูลนั้นคือ ตัวแทนของเผด็จการเบ็ดเสร็จ และทางออกของการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งในใจของนอสโตรโมซึ่งเกิดจาก ego ที่ทำให้เขาเลือกช่วยเหลือสังคม ก่อนคิดถึงความต้องการของตนเอง ทำให้เขาเผชิญหน้ากับปัญหาความขัดแย้งระหว่างตัวเขากับกูล อันนำไปสู่ปมปัญหาความขัดแย้งกับสังคมใหญ่ที่ถูกกูลปกครองอยู่ต่อไป

ในขณะที่นอสโตรโมเกิดความขัดแย้งกับตัวผู้ปกครอง เวอร์ลอคในนวนิยายเรื่อง The Secret Agent กลับเกิดความขัดแย้งกับภรรยาของเขาเอง ทั้งๆที่จุดประสงค์ในการต่อต้านการปกครองเป็นเช่นเดียวกันกับนอสโตรโม คือ เปลี่ยนระบอบการปกครองแบบเผด็จการให้กลายเป็นแบบเสรีนิยม ทั้งนี้เนื่องจากวิธีการต่อต้านของเวอร์ลอคนั้น เป็นวิธีการที่เกิดจาก id คือ เขาไม่สนใจว่าวิธีการตอบสนองความต้องการของตนเองจะสร้างความเดือดร้อน หรือ เป็นอันตรายแก่ใคร ในขณะที่เดียวกันเขาก็รักษาตนเองให้ปลอดภัยด้วย วิธีการดังกล่าวคือการลอบก่อวินาศกรรมโดยสตีวี (Stevie) น้องปัญญาอ่อนของภรรยาเป็นผู้ดำเนินการ แทนที่ตนเองจะเป็นผู้ดำเนินการเอง เป็น

เหตุให้สิ่งที่เสียชีวิตขณะวางระเบิดสวนสาธารณะ ภรรยาที่เคยจงรักภักดีก็หมดความศรัทธา และกลับกลายเป็นศัตรูต่อกันในที่สุด ประกอบกับการกระทำตนเป็นศัตรูกับฝ่ายผู้ปกครองรัฐทำให้เขาต้องเกิดปัญหากับคนในสังคมนั้นไปด้วยเมื่อการก่อจลาจลเพื่อปฏิวัติของเขาไม่เป็นผลสำเร็จ

ความขัดแย้งของราชมอฟที่เกิดกับนาตาเลียน้องสาวของฮาลดินเพื่อนรักนั้นต่างจากคนอื่น ๆ เนื่องจากเขาไม่ได้แสดงออกมาชัดเจนว่า เขากับเธอขัดแย้งกัน แต่เขารู้สึกอยู่ภายในใจว่าอุดมคติและการปฏิบัติตนตามอุดมคติที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองของเธอนั้น ขัดต่อความต้องการที่แท้จริงของมโนสำนึก หรือ superego ในตัวลงโทษเขาจนทนเกิดความละอายใจจนสู้หน้าหรือติดต่อกับเธอไม่ได้ เป็นสาเหตุให้เขาไม่สามารถอยู่ในสังคมต่อไปในที่สุด เมื่อตัดสินใจประกาศว่าตนเองคือ คนทรยศที่เปิดเผยที่อยู่ของฮาลดินให้แก่รัฐบาล ความขัดแย้งระหว่างเขากับนาตาเลียจึงนับได้ว่าเป็นการเน้นให้เห็นถึงความสับสน และปมปัญหาในใจของตัวราชมอฟให้เห็นเด่นชัดขึ้นว่า เขาทุกข์ทรมานทางใจมาก หลังจากตัดสินใจกระทำตามสัญชาตญาณมุ่งเป็นเพื่อเอาตัวรอดโดยไม่สนใจความถูกต้อง และชีวิตของผู้อื่น

ตัวละครเฮิร์สทในนวนิยายเรื่อง Victory นั้น เกิดจากความขัดแย้งกับผู้อื่น เนื่องจากความรักระหว่างหนุ่มสาว กล่าวคือ การตัดสินใจละทิ้งอุดมคติที่ต้องการแสวงหาความอิสระไปช่วยเหลือเลนาให้พ้นจากการคุกคามของขอมเบิร์ก ทำให้เขาเกิดปัญหาขัดแย้งกับขอมเบิร์ก และเพื่อสนองตอบความต้องการพื้นฐานของตนเองทำให้ขอมเบิร์กต้องวางแผนลอบทำร้ายเฮิร์สท

คอนราดสร้างภาพตัวละครเฮิร์สท และเลนาให้มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเพื่อชี้ให้เห็นว่าผู้ที่จะได้รับชัยชนะนั้น คือ ผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็ง และมั่นคงต่อความคิดและความรู้สึกของตนเองอย่างที่เลนาเป็น ในขณะที่เดียวกันผู้ที่โหดเหี้ยมและไม่เคยเชื่อมั่นในความรักและในผู้ที่ตนรักนั้นจะต้องพบกับความพ่ายแพ้และสูญเสีย

เฮิร์สทไม่เพียงแต่ต้องต่อสู้กับขอมเบิร์กซึ่งเป็นศัตรู แต่ต้องต่อสู้กับความหวาดระแวงในใจของตนเองที่คิดว่า เลนาหันไปรักชายคนอื่น และไม่ซื่อสัตย์ต่อเขา ทำให้เขาต้องสูญเสียเธอไป ในขณะที่เขอกลับสละชีวิตของตนเองต่อสู้กับขอมเบิร์กอย่างกล้าหาญ เพื่อช่วยชีวิตของเฮิร์สท

เมื่อเอิร์สททราบความจริงทั้งหมด เขาจึงรู้สึกท้อแท้ สิ้นหวัง และหมดกำลังใจที่จะต่อสู้กับชีวิต ประกอบกับความละอายใจอันเกิดจากความสำนึกผิดที่ทำให้เลนาเสียชีวิต และเข้าใจความรู้สึกของเลนาเมื่อถูกคนรักระแวงเนื่องจากความเข้าใจผิดว่าขมขื่นมากเพียงใด เพราะตนก็เคยถูกคนในสังคมหวาดระแวง ไม่เชื่อใจเพราะหลงเชื่อคำพูดของชอมเบิร์กที่ใส่ร้ายว่าเขาทรยศหุ้นส่วนมอริสัน และฆ่าเขาเพื่อชิงสมบัติ เมื่อเขาไม่สามารถให้อภัยตนเองได้ เขาจึงตัดสินใจลงโทษตนเองด้วยการฆ่าตัวตายตามสัญญาตมุดตายที่มีในตัวเพื่อลบล้างความผิดที่กระทำไว้

ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความรักยังเกิดขึ้นอีกในนวนิยายเรื่อง The Arrow of Gold จอร์จ ตัวละครเอกของเรื่อง เกิดปัญหาขัดแย้งกับบลันท์ (Blunt) เนื่องจากทั้งคู่รักดอนนา ริต้า (Donna Rita) เมื่อริต้าเลือกแต่งงานกับจอร์จ บลันท์จึงเกิดความไม่พอใจ และถือโอกาสกล่าวโทษจอร์จเมื่อเขาทำการค้าผิดพลาดจนพรวกเสียผลประโยชน์ว่า จอร์จตั้งใจจะทรยศต่อพรวก และนำเงินไปเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้จอร์จขัดแย้งกับสังคมเล็ก ๆ ที่เขาอยู่ เพราะสังคมนั้นเกิดความไม่ไว้วางใจในตัวเขาแล้ว

2.2.2 ทางออกที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหา และพบทางออกที่ดีขึ้น

ทางออกที่ดีขึ้นนั้นคือ ตัวละครมีโอกาสเริ่มต้นชีวิตใหม่ในเส้นทางที่ตนคิดว่าจะนำความสุขที่แท้จริงมาสู่ชีวิตเช่นกับปตันในเรื่อง The Secret Sharer, The Shadow Line และ ลินการ์ดใน The Rescue หรือตัวละครสามารถตอบสนองของความต้องการพื้นฐานของตนเองได้แม้จะต้องสละชีวิต แต่ก็มีความสุขเนื่องจากรู้สึกว่าคุณภาพประสบความสำเร็จ และบรรลุจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งเอาไว้ตามอุดมคติ เช่น แอนโทนีจากเรื่อง Chance และ เปย์โรลล์จากเรื่อง The Rover

ความขัดแย้งของตัวละครเอกกับบุคคลอื่นในนวนิยายเรื่อง Chance เกิดจากการเลือกเข้าไปมีส่วนช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมซึ่งบุคคลนั้นก็คือนักบุญที่พวกเขารักนั่นเอง ตัวละครกับปตัน แอนโทนีเกิดความขัดแย้งกับภรรยาของเขา ฟลอรา เดอ บอราลเนื่องจากเขาเกิดความระแวงว่าภรรยาแต่งงานกับเขาเพราะความต้องการทรัพย์สินสมบัติ ไม่ใช่เพราะความรัก เมื่อได้ฟังคำพูดของนางเฟน (Mrs Fyne) ในขณะเดียวกัน ฟลอรา เดอ บอราลก็ฟังคำพูดของครูที่สอนเธอว่า เธอไม่ใช่ผู้บุญที่แอนโทนีรัก ประกอบกับแอนโทนีมีท่าทีเย็นชา ไม่เอาใจใส่ในตัวเธอ ทำให้เธอเชื่อคำพูดของครู และเป็นสาเหตุให้ทั้งคู่แตกร้างกันทั้งๆที่ทั้งคู่รักกันอย่างจริงจังในตอนแรกดังที่แอนโทนีกล่าวว่า

'I take advantage of her helplessness. I unfair to that creator - that wisp of mist, that white shadow homeless in an ugly dirty world. I could blow her away with a breath' he was saying to himself horror..⁴²

แอนโทนีมีคหังในตัวฟลอรา และรู้สึกว่โลกนี้ไม่น่าอยู่และเขาก็ตัดสินใจจากเธอไปได้ในที่สุด ในขณะที่เดียวกันฟลอรา เดอ บอราลก็รู้สึกขมขื่นใจที่รู้ว่าแอนโทนีไม่ได้รักเธอจริง

... She was mistrustful; she could not be otherwise; for the energy of evil is so much more forcible than energy of good that she could not help looking upon her abominable governess as an anything. . . .

She could not help believing what she had been told; that she was in some mysterious way adious and unlovable. It was cruely true-to love.⁴³

ทว่าเมื่อทั้งคู่ให้โอกาสซึ่งกันและกันเรียนรู้ว่ทั้งคู่มีความจริงใจ และได้รับบทเรียนว่ การฟังคำพูดของผู้อื่นโดยขาดสติไตร่ตรอง ประกอบกับความระแวงไม่เชื่อใจซึ่งกันและกันนั้น นำมาซึ่งความแตกร้างโดยไม่น่าจะเป็น แต่ความเข้าใจผิดดังกล่าวก็ทำให้ฟลอราทราบว่เธอรักพ่อมากกว่าคนอื่นและแอนโทนีก็ได้ ตระหนักว่การใช้ชีวิตในสังคม และการมีความรักระหว่างชายหญิงนั้นทำให้จิตใจเป็นทุกข์ และไม่มีควมสงบ ในขณะที่เดียวกันเขาก็ได้ทราบว่ความต้องการที่แท้จริงของตนเองคือการได้เดินทางไปในทะเลกว้างอย่างอิสระ ซึ่งจะทำให้ชีวิตมีความสงบ และความสุขที่แท้จริงดังที่เขามบรรยายความรู้สึกไว้ในจดหมายที่เขียนถึงฟลอราก่อนจากันว่

The first in the world! Only think ! I loved and I was loved, untroubled, at peace, without remorse, without fear. All the world,all life were transformed for me. And how much I have seen! How go of people were to me! . . . Yes, I have known kindness and safety. The most

⁴² Joseph Conrad, Chance (London : J.M. Dent & Son LTD., 1923) p. 331.

⁴³ Ibid. p.263.

familiar things appeared lighted up with a new light — with a loveliness I had never suspected. The sea itself! 44

เป็นการบอกว่าการใช้ชีวิตเดินทางไปในทะเลนั้นทำให้เขาได้พบกับโลกที่เขาคิดว่าดีที่สุด เป็นโลกที่เขารู้สึกสงบและปลอดภัย และเป็นโลกที่เขาคุ้นเคยมากที่สุด ซึ่งเท่ากับเขาได้พบกับสิ่งที่ตน ต้องการมาตั้งแต่ต้น

ความขัดแย้งกับบุคคลอื่นของกัปตันใน The Shadow Line นั้น เป็นการขัดแย้งที่เกิดขึ้น จากความท้อแท้ของกัปตัน ซึ่งตรงกันข้าม เบิร์นส (Mr. Burns) ที่เต็มไปด้วยพลังแห่งการต่อสู้ และพยายามจะแก้ปัญหาโดยไม่ย่อท้อ เบิร์นสไม่พอใจที่กัปตันเกิดความท้อแท้ โดยไม่คิดหันหน้า มาเผชิญปัญหาหรือต่อสู้ เขาเป็นคนแรกที่ล้มป่วยเมื่อเรือออกจากท่า แต่เขากลับมีความเข้มแข็ง และพยายามสู้กับพายุที่พัดกระหน่ำเรือ ในขณะที่กัปตันซึ่งไม่ได้ล้มป่วยเพียงคนเดียวในเรื่องกลับไม่ คิดจะทำหน้าที่ของตนเอง

คอนราดสร้างภาพกัปตันให้เป็นตัวแทนของความอ่อนแอ และสร้างภาพของเบิร์นสให้เป็น ตัวแทนของความเข้มแข็ง โดยใช้วิธีการที่ทำให้สภาพร่างกายของทั้งคู่ตรงกันข้ามกับสภาพจิตใจ และ การต่อสู้อย่างเข้มแข็งของเบิร์นสก็ทำให้กัปตันตัดสินใจหันกลับมาเผชิญปัญหา และประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยการทำหน้าที่ของกัปตัน นำเรือกลับเข้าสู่ฝั่งอย่างปลอดภัย และหลุดพ้นจากความ ท้อแท้ที่เกิดจากจิตกังวลเรื่องที่ตนเองไม่มีประสบการณ์ และความสามารถมากพอจะรับผิดชอบงาน

นวนิยายเรื่อง The Rescue คอนราดสร้างความขัดแย้งของตัวละครเอกกับบุคคลอื่นเป็น คู่ๆอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ระหว่างนางทราเวอร์สกับสามี และระหว่างลินการ์ด์กับจอร์เกนสัน (Jorgenson) ซึ่งสาเหตุของความขัดแย้งของพวกเขา ก็คือ ความไม่เข้าใจว่าแท้จริงแล้วตนเอง ต้องการอะไร ซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งในใจของตนเองขึ้น

44 Ibid. p. 444.

นวนิยายในช่วงแรกของคอนราด ตัวละครไม่สามารถอยู่ในสังคมได้ เนื่องจากสังคมไม่ยอมรับเขา ตัวละครไม่สามารถแก้ปัญหาที่ขัดแย้งในตนเอง ซึ่งส่งผลให้เขาเกิดความขัดแย้งกับผู้อื่น และแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้นโดยการใช้ความรุนแรง ซึ่งเกิดจากสัญชาตญาณมุ่งเป็นคินรนเพื่อเอาตัวรอด เขาจึงต้องออกจากสังคมไปเพราะไม่สามารถทนรับสภาพที่ล้มเหลวของตนเองเนื่องจากสังคมไม่ยอมรับได้ เช่น อัลมาเยอร์ วิลเลียม เวตต์ และลอร์ด จิม

ความขัดแย้งของตัวละครเอกกับสังคมในนวนิยายการเมืองทั้ง 3 เรื่อง คือ Nostromo, The Secret Agent และ Under Western Eyes นั้นเกิดจากการทำตาม ego ที่สั่งให้กระทำเพื่อประโยชน์โดยรวมโดยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างตัวพวกเขา กับหน่วยงานของรัฐบาล และผู้ปกครองรัฐ ทว่าวิธีที่นำมาใช้ กลับเป็นวิธีที่ผิดเนื่องจากเป็นวิธีที่จะสร้างความเสียหายขึ้น เช่น การลอบวางระเบิดสวนสาธารณะของเวอร์ลอค หรือการลอบสังหารผู้นำของฮาลดิน ซึ่งแม้พวกเขาจะรู้ว่า การใช้กำลังแก้ปัญหานั้นไม่ใช่ทางออกที่ดี แต่เขาก็ยังเลือกใช้ เพราะสัญชาตญาณมุ่งเป็นประกอบกับแรงผลักดันก้าวร้าวที่เกิดจากความไม่พอใจในความไม่เป็นธรรมที่ตนได้รับ การแก้ปัญหาของพวกเขาจึงเป็นการสร้างปัญหาใหม่ที่ยิ่งใหญ่มากกว่าให้เกิดขึ้นตามมา คือเขาไม่สามารถอยู่ในสังคมต่อไปได้ เนื่องจากความเสียหายที่ตนก่อขึ้นทำให้สังคมไม่ยอมรับเขา

ในขณะเดียวกัน ราซุมอฟไม่สามารถอยู่ในสังคมต่อไปได้ เนื่องจาก superego ทำให้เขาเกิดความละอายใจที่ทรยศเพื่อนสนิท และอุดมการณ์ของตนเองที่ต้องการจะปฏิวัติการปกครองแบบเผด็จการเพื่อเอาตัวรอด การได้เผชิญหน้ากับนาตาเลียซึ่งเปรียบเสมือนการเผชิญหน้ากับตัวแทนของอุดมคติของตนเอง และตัวแทนของฮาลดิน ทำให้ราซุมอฟไม่สามารถยอมรับความผิดของตนเองได้ ส่วนที่ได้รับการอบรมจากสังคม หรือ Superego ในตัวจึงลงโทษเขาให้หันไปเลือกความตายเป็นทางออก เพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานจากความสำนึกผิด

ตัวเอกในนวนิยายอย่าง Chance, Victory, The Arrow of Gold, The Rescue และ The Rover นั้น ตัวละครเป็นผู้ต้องการปลีกตัวจากสังคมเองเพื่อหลีกเลี่ยงความสับสนวุ่นวาย และได้ตระหนักแล้วว่าไม่สามารถจะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งๆที่สังคมนั้นไม่ได้ต่อต้านหรือรังเกียจเขา ลินการ์ดเลือกใช้ชีวิตอย่างอิสระเสรีตามอุดมคติที่ตั้งไว้แต่ต้น ในขณะที่แอนโทนีและเปย์โรล เลือกวิถีชีวิตของตนเองเพื่อช่วยชีวิตคนที่เขารัก โดยที่เขาตระหนักแล้วว่า การใช้ชีวิตอิสระและการเดินทางไปในทะเลนั้นคือโลกที่เขาจะใช้ชีวิตอย่างมีความสุข และการได้ช่วยให้คนที่เขารัก

การเดินทางไปในทะเลนั้นคือโลกที่เขาจะใช้ชีวิตอย่างมีความสุข และการได้ช่วยให้คนที่เขารักรอดชีวิตก็เท่ากับได้ทำหน้าที่ของตนเองจนประสบผลสำเร็จแล้ว ความตายก็คือ การหลุดพ้นจากสังคมเช่นเดียวกันความตายของตัวละครทั้ง 2 จึงเป็นความตายที่เขาเลือกเอง และเป็น การตายอย่างมีความสุข ในขณะที่เอิร์สทเลือกฆ่าตัวตายตามเลน่าไปเมื่อพบว่าสังคมเป็นตัวนำความหวาดระแวงและความทุกข์มาสู่ชีวิต อันเป็นเหตุให้เลน่าต้องตายจากไป การหนีจากสังคมของเอิร์สทด้วยความตายจึงเป็นการแก้ปัญหาครั้งสุดท้าย เพราะเขาหมดความหวังที่จะต่อสู้ชีวิตต่อไปและหันไปสู่สัญชาตญาณมุ่งตายแทน

ปมปัญหาความขัดแย้งของตัวละครในนวนิยายของคอนราดสามารถเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

โครงเรื่องของนวนิยายกลุ่มแรกที่ตัวละครไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ และพบจุดจบในชีวิตที่ความตาย

Almayer's Folly

อำนาจ และทรัพย์สินสมบัติ (Id)	—————	ลากัมบา
<u>อัลมาเยอร์</u> เลือกทำตาม id		ชาวบ้านทั้งหมด
ความรักในครอบครัว (Ego - ideal)	—————	นีน่า และเดน

An Outcast of The Island

อำนาจ และทรัพย์สินสมบัติ (Id)	—————	ลินการ์ด
<u>วิลเลม</u> เลือกสนองความต้องการของทั้ง id และ Ego-ideal		ชาวบ้านทั้งหมด
ความรักไอซา (Ego - ideal)	—————	ภรรยา และลินการ์ด

The Nigger of The 'Narsissus'

การได้เป็นวีรบุรุษ (Ego - ideal)		
<u>เจมส์ เวตต์</u> ป่วยทางจิตด้วยโรคนาซิซิสม์	—————	ดอนคิน ————— ลูกเรือของเรือนาซิซิสม์ทั้งหมด
การหนีปัญหา และเก็บตัว (Narcissism)		

ความขัดแย้งในตนเองความขัดแย้งกับผู้อื่นความขัดแย้งกับสังคมLord Jim

การได้เป็นวีรบุรุษ (Ego - ideal)

ลอร์ดจิม

ความซลาดกลัว (สัญชาตญาณมุ่งเป็น) — ไตรามีน — ชาวบ้านบนเกาะปาทุซาน

Nostromo

การใช้ชีวิตสันโดษ (Ego - ideal)

นอสโตรโม เลือกทำตาม ego

การปฏิวัติการปกครอง (Ego) — กูด — ฝ่ายรัฐบาลที่ปกครองรัฐ

The Secret Agent

หัวหน้าครอบครัวที่ดี (Ego - ideal)

เวอร์ลอค เลือกทำตาม ego

การต่อต้านการปกครอง (Ego) — ภรรยา และครอบครัว — คนในสังคมลอนดอน

The Arrow of Gold

การใช้ชีวิตอิสระ (Ego - ideal)

จอร์จ เลือกทำตาม ego

ความรัก และการต่อต้านการปกครอง (Ego) — บลันท์ — สมาชิกขบวนการคาร์ลิสต์

Victory

การใช้ชีวิตอิสระ และสันโดษ (Ego - ideal)

เฮิร์สท์ เลือกทำตาม Id

ความรัก (Id) — ซอมเบิร์ก — สังคมชาวนาเลย์

โครงเรื่องของนวนิยายกลุ่มที่ 2 ตัวละครสามารถแก้ปัญหาได้ หรือประสบความสำเร็จในชีวิต

ความขัดแย้งภายในตนเอง

ความขัดแย้งกับบุคคลอื่น

ทางออก

Under Western Eyes

การปฏิบัติภารกิจ (Ego - ideal)

เผชิญหน้ากับปัญหา และ

ราชมอฟ

ยอมรับความผิดต่อผู้ที่ตน

การทรยศเพื่อน (สัญชาตญาณมุ่งเป็น)—นาตาเลีย

ขัดแย้งด้วย

Chance

การใช้ชีวิตสันโดษ (Ego - ideal)

ค้นพบจิตใต้สำนึก และ

แอนโทนี

กระทำตามความต้องการ

ความรัก (Id)—ฟลอร่า เดอ บอราล

ของอุดมคติ

The Shadow Line

การเป็นกัปตันที่ดี (Ego - ideal)

เผชิญหน้ากับปัญหา

กัปตัน

ทำหน้าที่ของตนให้

ความท้อแท้ ขาดความเชื่อมั่น (จิตกังวล)—แรนซัม

ดีที่สุด

The Rescue

การใช้ชีวิตอิสระ (Ego - ideal)

ละทิ้งข้อผูกมัดทางสังคม

ลินการ์ด เลือกกระทำตาม Superego

หลังจากทำหน้าที่เสร็จ

การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ (Superego)—จอร์แกนสัน และ นายทราเวอร์ส

The Rover

การใช้ชีวิตอิสระ (Ego-ideal)

เอาชนะสเคโวลได้ และละทิ้ง

เปย์โรล

ข้อผูกมัดทางสังคมไปใช้ชีวิต

การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ (Superego)—สเคโวล

อิสระตามต้องการ

ตัวละครเอกของคอนราดทำให้เห็นจริงตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ว่า คนเราจะมี Superego หรือส่วนที่ได้รับการอบรมจากกฎศีลธรรม เป็นส่วนควบคุมการตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อปรับตัวให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข Superego มีหน้าที่เกี่ยวกับด้านศีลธรรม มโนธรรม ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ที่เรียกว่า จิตสำนึก (Conscious) หรือระบบทางจิตของบุคคล (The Moral Function of the Personality) ซึ่งทำหน้าที่ 3 ประการ คือ

1. ทำหน้าที่ยอมรับหรือปฏิเสธการกระทำหรือความปรารถนาของเราว่าตรงตามข้อกำหนด หรือการยอมรับของสังคมนั้น ๆ หรือไม่
2. ทำหน้าที่คอยควบคุมดูแลความประพฤติของตัวเราเอง พร้อมทั้งลงโทษตัวเองเมื่อรู้ว่าสิ่งที่ตนกระทำลงไปนั้นเป็นความผิด⁴⁵ เช่น ความสำนึกบาปและการยอมถูกลงโทษเพื่อชดใช้ความผิด
3. ทำหน้าที่บังคับให้เราทำการแก้ไข หรือทำให้เขารู้สึกละอายใจเมื่อกระทำผิด และทำให้เราภาคภูมิใจหรือรักตนเองเมื่อทำสิ่งที่ดีงาม⁴⁶ เช่นกับต้นในเรื่อง The Shadow Line ความขัดแย้งกับสังคมนี้นำตัวละครไปสู่โคลแมกซ์ หรือจุดสูงสุดของเรื่อง ซึ่งเป็นจุดที่ตัวละครบางตัวตระหนักถึงความเป็นจริงทั้งหมดว่า การทำตามที่จิตใต้สำนึกของตนสั่งนั้นเป็นสิ่งที่ผิด และนำตนเองไปสู่จุดสุดท้าย (Felling Action) คือความหายนะโดยไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น อัลมาเยอร์ วิลเลม และเวสต์ ตัวละครอีกหลายตัวที่ได้ตระหนักถึงความยุ่งยากทั้งปวงอันเกิดจากการกระทำตามความปรารถนาเบื้องต้นที่ผิดต่อศีลธรรมและข้อกำหนดของสังคม แต่ยังสามารถยอมรับและแก้ไขได้ด้วยการลงโทษตนเอง เช่น จิม และเลือกทางเดินชีวิตใหม่ที่สามารถจะนำตนเองไปสู่ความสุขที่แท้จริงได้เช่นตัวละครในช่วงหลังๆอย่างกับต้นและลินการ์ด

ปมปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวละคร จะมีจุดเริ่มต้นจากภายในตัวละครเอง (Internal Conflict) ก่อน และสิ่งเร้าจากภายนอกก็จะเป็นตัวกระตุ้นร่วมที่นำตัวละครไปพบกับปัญหภายนอก (External Conflict) คือ ความขัดแย้งระหว่างตนเองกับผู้อื่น และสังคมต่อไป ตัวละครหลายตัวของคอนราดมักเลือกเอาวิธีการหนีเป็นทางออก เช่น จิม และการเลือกเดินทางออกทะเลเพื่อตัดขาดจากสังคมเมือง

⁴⁵ ศรีเรือน แก้วกังวาล. อ่านคนอ่านวรรณกรรม (กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2529) หน้า 29.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า 29.

เช่น ลินการ์ด เมื่อกล่าวถึงการหลีกเลี่ยงนี้ ทำให้ผู้วิจัยนึกถึงชีวิตของคนเรานี้ กล่าวคือ การหลีกเลี่ยงนี้ของตัวละครในนวนิยายเกิดจากความต้องการหลีกเลี่ยงจากสังคมที่เคยอยู่ไปยังดินแดนไกลโพ้น หลีกหนีจากอันตราย และความทุกข์ที่พบเห็นในชีวิต ซึ่งเกิดจากปฏิกิริยาโต้ตอบเพื่อแสดงความไม่พึงพอใจในสังคมสภาพแวดล้อม การเรียกร้องของสังคมตลอดจนสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวของผู้เขียน โดยผู้เขียนใช้งานของตน แสดงการ 'หลีกเลี่ยง' จากชีวิตรอบข้างที่เผชิญอยู่⁴⁷ ซึ่งการหลีกเลี่ยงนี้ดังกล่าวของตัวละครนับได้ว่าเป็นการหลีกเลี่ยงของผู้เขียนเองจากสิ่งที่เขาไม่พึงปรารถนาจากสังคมในชีวิตจริงโดยที่ผู้เขียนไม่สามารถหลีกเลี่ยงไปจากสังคมขณะนั้นได้เขาจึงใช้งานเขียนเป็นการปลดปล่อยตนเองจากความกดดัน และเป็นทางเลือกหนีทางจิตใจของตนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า งานเขียนคือส่วนหนึ่งของชีวิตของผู้เขียนเอง และงานเขียนกับตัวผู้เขียนนั้น มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น และนวนิยายของคนเรานี้คืออัตชีวประวัติของตัวเขาเอง ซึ่งจะทำการวิเคราะห์โดยละเอียดในบทต่อไป

⁴⁷ ศิริรัตน์ ทวีเลิศนิธิ, 'วรรณคดีหลีกเลี่ยง', วารสารอักษรศาสตร์, ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 มค. 2529, หน้า 31 - 32.